

Research Paper

Designing Policy Requirements for Promoting Industrial Property Protection System in Iran

*Meisam Narimani¹ , Amir Mohammad Ahmadi²

1. Special Editor and Assistant Professor, Department of Knowledge-based Economy Group, Research Institute of Technology Studies, Tehran, Iran.
2. Master Student, Department of Sciences and Technology Policy the Graduate, School of Management and Economics, Sharif University of Technology, Tehran, Iran.

Citation Narimani M & Ahmadi AM. (2023). [Designing Policy Requirements for the Promotion of Industrial Property Protection System in Iran (Persian)]. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 12(45), 28-59. <https://doi.org/10.22034/sspp.2023.561046.3277>

 <https://doi.org/10.22034/sspp.2023.561046.3277>

Received: 21 Oct 2022
Accepted: 25 Jan 2023
Available Online: 01 Feb 2023

Key words:

English: Securing intellectual property rights, Industrial property, Invention registration, Patent evaluation system, firms and inventors

ABSTRACT

Securing intellectual property rights is an incentive and stimulus for invention and innovation. It allows firms and inventors to earn the maximum benefit from their inventions during the protection period of patent rights and encourages them to innovate. But the lack of a commercial view of patenting, coupled with the operational shortcomings of this system in Iran, poses challenges to the primary functions of the industrial property system in promoting knowledge-based economic development. This article focuses on the pathology of the challenges in patent registration and litigation and provides policy requirements for promoting Iran's industrial property protection system. To answer this question, based on the qualitative research plan, interview guidelines have been compiled based on the background of the research and review of reports and international research. After conducting semi-structured interviews, data content analysis was done. The policy requirements presented in this article encompass the main policy elements to strengthen industrial property protection systems in the form of registration and evaluation, proceedings, and legal systems. Also, policies for developing support systems, including education and promotion, scientific publications, commercialization and contracts, international communication and treaties, and valuation and pricing, have been designed and proposed.

* Corresponding Author:

Meisam Narimani, PhD.

Address: Department of Knowledge-based Economy Group, Research Institute of Technology Studies, Tehran, Iran.

E-mail: narimani@tsi.ir

مقاله پژوهشی

طراحی الزامات سیاستی ارتقای نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران

* میثم نریمانی^۱، امیرمحمد احمدی^۲

۱. عضو هیئت‌علمی و استادیار، گروه اقتصاد دانش‌بنیان، پژوهشکده مطالعات فناوری، تهران، ایران.
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه سیاست‌گذاری علم و فناوری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه صنعتی شریف، تهران، ایران.

چکیده

حقوق مالکیت فکری، انگیزه و محرکی برای ابداع و نوآوری است به گونه‌ای که به شرکت‌ها و مخترعان این اجازه را می‌دهد که در دوره حمایت از حقوق ثبت اختراعات، بیشترین منفعت را از اختراع خود برده و ایشان را به نوآوری تشویق می‌کند. ولی فقدان نگاه تجاری به ثبت اختراعات در کنار کاستی‌های عملکردی این نظام در ایران باعث می‌شود تا کارکردهای اصلی نظام مالکیت صنعتی برای توسعه اقتصاد دانش‌بنیان با چالش مواجه شود. محور مقاله حاضر، آسیب‌شناسی چالش‌های حوزه ثبت و دادرسی اختراعات و ارائه الزامات سیاستی برای ارتقای نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران است. برای پاسخ به این مسئله، براساس طرح تحقیق کیفی، رهنمودهای مصاحبه‌ها براساس پیشینه تحقیق و بررسی گزارش‌ها و تحقیقات بین‌المللی تدوین شده و پس از انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته، تحلیل محتوای داده‌ها انجام شده است. عناصر اصلی الزامات سیاستی ارائه‌شده در این مقاله به جهت تقویت نظامات حمایت از مالکیت صنعتی شامل ثبت و ارزیابی، دادرسی و نظامات قانونی است. همچنین سیاست‌های توسعه نظامات پشتیبان مشتمل بر آموزش و ترویج، انتشارات علمی، تجاری‌سازی و قراردادهای ارتباطات بین‌المللی، معاهدات و ارزش‌گذاری طراحی و پیشنهاد شده است.

تاریخ دریافت: ۲۹ مهر ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۰۵ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ انتشار: ۱۲ بهمن ۱۴۰۱

کلیدواژه‌ها:

حقوق مالکیت فکری، مالکیت صنعتی، نوآوری، ثبت اختراعات، نظام ارزیابی اختراعات

* نویسنده مسئول:

دکتر میثم نریمانی

نشانی: تهران، پژوهشکده مطالعات فناوری، گروه اقتصاد دانش‌بنیان.

پست الکترونیکی: narimani@tsi.ir

مقدمه

مورد توجه قرار گیرد و آثار اقتصادی و فنی نظام مالکیت فکری در کنار موضوعات حقوقی مدنظر قرار گیرد.

تقویت و ارتقای نظام مالکیت صنعتی از دو منظر در ادبیات نظری مورد توجه قرار گرفته است. در مواجهه مثبت، تقویت نظام مالکیت صنعتی به معنای حراست از حقوق مخترعین و مشوق نوآوری قلمداد می‌شود و به‌کارگیری این ابزار سیاستی را عامل توسعه فناوری‌های جدید و افزایش ذخیره دانش انسانی معرفی می‌کند (لی، ۲۰۱۱). در نقطه مقابل، ایجاد انحصار از منظر کارکردهای بازار، مانع رقابت و نوآوری قلمداد می‌شود (آدوما، ۲۰۱۶) و به‌خصوص در تقابل میان کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته، به‌عنوان عامل سلطه کشورهای پیشرو جهت عقب‌نگه داشتن رقبای در حال توسعه آن‌ها معرفی می‌شود (چو و پنگ، ۲۰۱۱). بنابراین در مقایسه ۲ موضوع مزیت ناشی از تنوع محصول بیشتر یا ضرر ناشی از قیمت‌های انحصاری متناسب با نظام مالکیت صنعتی قوی، ۲ اثر از همدیگر متمایز می‌شود. اثر توسعه بازار^۱ که بیان می‌دارد تقویت مالکیت صنعتی موجب افزایش نوآوری و توسعه بازار و در نتیجه گران شدن هزینه تقلید در کپی‌کاری می‌شود و از نظام قوی مالکیت فکری پشتیبانی می‌کند و اثر دوم، اثر قدرت بازار^۲ است که بیان می‌دارد قدرت انحصاری ناشی از نظام مالکیت صنعتی قوی، به‌بنگاه‌ها اجازه تغییر در مقدار و قیمت کالاها را می‌دهد و باعث کاهش مبادلات و کاهش رفاه مصرف‌کننده می‌شود که نظام قوی مالکیت فکری را نقد می‌کند. در ادبیات نظری، این ۲ رویکرد حامیان گسترده‌ای دارند.

برقراری حقوق مالکیت فکری و ضرورت نقش‌آفرینی دولت در این زمینه هم از منظر حقوق طبیعی و هم از منظر پاداش‌دهی به مخترعین و یا ارتقای بهره‌مندی اجتماعی مورد توجه اندیشمندان مختلف قرار گرفته و از منظر تجربی نیز در عموم کشورها پیاده‌سازی و اجرا شده و در معاهدات بین‌المللی متعددی به اشتراک گذاشته شده است (امین‌لو و یعقوبی، ۲۰۱۹). از منظر تبیین علمی نیز مطالعات تجربی متعددی در خصوص اهمیت اثر نظام مالکیت فکری بر توسعه و رشد اقتصادی کشورها انجام شده است. به‌عنوان نمونه عامل مهم در تسریع فرایند همپایی و توسعه صنعتی هند و کشورهای مشابه آن به‌خصوص در حوزه‌های فناورانه و نوآورانه، نقش محوری نظام حمایت از مالکیت فکری در این کشورها بوده است کیوریاک، ۲۰۱۷). همچنین نقش بی‌بدیل نظام مالکیت فکری در توسعه آمریکا در دهه ۱۹۸۰ و تفاوت آن با توسعه نظام مالکیت فکری چین که متأثر از توسعه سرمایه‌گذاری خارجی بسط و گسترش یافته، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است (نیتیاناندا، ۲۰۱۷). اهمیت نظام مالکیت فکری در توسعه صنعتی و فناورانه این الزام را ایجاد می‌کند تا کارکردهای اصلی این نظام شناسایی شده و در اجرا، تحقق مؤثر این کارکردها مورد توجه قرار گیرد. براین اساس لازم است در بررسی میزان قوت و اثربخشی نظام مالکیت فکری، ۴ کارکرد اصلی یعنی کارکرد انگیزشی (پاداش‌دهی به مخترعین)، کارکرد مبادله‌ای (بُعد دارایی نامحسوس اختراع و ورودی فرایند نوآوری)، کارکرد افشا (بهره‌مندی جامعه از دانش تولیدشده) و کارکرد علامت‌دهی (قابلیت‌های نوآورانه و جذب سرمایه‌گذار) مورد توجه قرار گیرد (روسی و پامولی، ۲۰۰۵). بنابراین لازم است در بررسی اثربخشی نظام مالکیت فکری این کارکردها

1. Market Expansion Effect
2. Market Power Effect

کارآفرینی‌های صنعتی رخ می‌دهد که عموماً به منشأ محلی یا منطقه‌ای محصولات ارتباط دارند و از نشانه‌های جمعی و جغرافیایی برخوردار هستند (چسبرو و گافلی، ۲۰۱۴).

مطالعه‌ای که پیش‌تر در زمینه تأثیر حقوق مالکیت فکری بر نابرابری درآمد کشورها صورت گرفته نشان می‌دهد حقوق مالکیت فکری بر شاخص جینی کشورهای در حال توسعه اثر مثبت و معنی‌دار دارد. حال آنکه این اثر در کشورهای توسعه‌یافته منفی و معنی‌دار است. بدین معنا که حمایت قوی و مؤثر از حقوق مالکیت فکری به‌ویژه در سطح فعالین در اقتصاد داخلی، سنگ بنایی برای ایجاد سرمایه‌گذاری سالم در تحقیقات علم و فناوری است که یک رشته مزایای بلندمدت اقتصادی را به دنبال دارد (شاه‌آبادی و ساری گل، ۱۳۹۴). در طرف مقابل، ارتقای نظام مالکیت فکری با انتقاداتی همراه است.

از یکسو، نظام قوی حمایت از ثبت اختراعات از مسیر نابرابری در دستمزد و نابرابری در دارایی و ثروت، نابرابری درآمد را بدتر می‌کند (چو، ۲۰۰۹). همچنین نشان داده شده است که از میان شاخص‌های جهانی شدن، حقوق مالکیت فکری بر نابرابری درآمد، اثر مثبت و معنی‌داری دارد (ادمز، ۲۰۰۸). این در حالی است که تأثیر این نظام در کشورهای دارای نوآوری و تحقیق و توسعه گسترده، مثبت است. چنان‌که نظام قوی مالکیت فکری، نه ایجادکننده اختراعات و نوآوری‌ها، بلکه محافظ و توسعه‌دهنده آن‌هاست. در واقع، حقوق مالکیت قوی انتقال و انتشار فناوری به کشورهای در حال توسعه و به‌خصوص بنگاه‌هایی که راهبرد تقلید و مهندسی معکوس را دارند کاهش داده و باعث کاهش تجارت و رفاه مصرف‌کننده می‌شود (آکویونلو، ۲۰۱۳). در حوزه صادرات نیز چنین تفاوتی در خصوص نقش

مطالعات مختلفی در خصوص نقش مثبت نظام مالکیت صنعتی کارآمد و قوی در ارتقای کارآفرینی، نوآوری و توسعه کسب‌وکارهای جدید انجام شده است. محور این مطالعات نقش نظام مالکیت صنعتی بر افزایش رقابت در آفرینش انواع اختراعات است که بیان می‌دارد ارتقای رقابت، باعث تسهیل و تسریع نوآوری و اختراع می‌شود (پولتوراک و لرنر، ۲۰۱۱). همچنین نقش نظام حمایت از ثبت اختراعات در اشتیاق به تجارت، یادگیری و ایجاد کسب و کارهای جدید نشان داده شده است (هرتسفلد و همکاران، ۲۰۰۶). براین اساس، به دلیل تأثیر نظام مالکیت فکری بر حفظ حقوق ایده‌ها، بهبود کارآفرینی از مسیر گسترش نوآوری‌ها، اختراعات و کسب‌وکارهای جدید اتفاق می‌افتد (گروسمن و لای، ۲۰۰۴). نقش زیربنایی و سازنده نظام قوی مالکیت فکری بر توسعه کارآفرینی به‌خصوص در بُعد قانونی و تنظیمی (که در نظام مالکیت صنعتی متبلور می‌شود) نیز در کنار ابعاد شناختی و هنجاری مورد توجه محققین قرار گرفته است (استنهم و همکاران، ۲۰۱۳؛ ولچک و همکاران، ۲۰۱۵).

علاوه بر توسعه نوآوری و کارآفرینی، نقش تأثیرگذار نظام قوی مالکیت صنعتی بر ارتقای صنایع و توسعه منطقه‌ای هم شایان توجه است. از یکسو، نظام اعطای حق انحصاری با ثبت اختراع به توسعه نوآوری‌های صنعتی و فناوری‌های جدیدی که کاربردهای سازنده در ارتقای صنایع دارند کمک می‌کند (کانوار و اونسون، ۲۰۰۳). و از سوی دیگر، مطالعات نشان می‌دهد برای انتقال نوآوری به سایر مناطق و نیز انتشار آن میان بدنه سرمایه انسانی تخصصی، وجود نظام نهادی و حقوقی برای حمایت از نوآوری‌ها و خلاقیت‌ها ضرورت دارد (گریفیث و همکاران، ۲۰۱۴). درعین حال، با توسعه نظام ثبت اختراع، نوعی از توسعه منطقه‌ای در حیطه

صنعتی است. همچنین اهمیت کارکردهای فرهنگی و شناختی نیز مورد توجه قرار گرفته است. ارتقای نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران از منظر توسعه نوآوری صنعتی (شعوری و نجفی، ۱۳۹۶) نیز انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد اگرچه مالکیت صنعتی بر نوآوری در صنعت به شکل مستقیم تأثیر معناداری نداشته است، توسعه نظام مالکیت صنعتی در سازمان ثبت اسناد و املاک کشور بر نوآوری در صنعت از طریق نقش میانجی‌گر ایجاد انگیزه در صنعت تأثیر غیرمستقیم معنادار و مثبتی دارد. اهمیت ارتقای نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران و سایر کشورهای در حال توسعه از منظر انتقال فناوری بین‌المللی و هم‌پایی فناورانه نیز نشان داده شده است (حبیبی و کلاتری، ۱۳۹۶). یافته‌های پژوهش اخیر نشان می‌دهد که اولاً منابع دانش هم‌پایی فناورانه یعنی تحقیق و توسعه داخلی و انتقال بین‌المللی فناوری، در کشورهای در حال توسعه مکمل یکدیگرند و دوم سیاست‌های حقوق مالکیت صنعتی و منابع دانش هم‌پایی فناورانه، در کشورهای در حال توسعه تأثیرگذاری دوسویه بر یکدیگر دارند. در مجموع می‌توان نشان داد عموم مطالعات پیشین بر لزوم ارتقای نظام مالکیت صنعتی و اهمیت آن در توسعه فناوری در کشور تأکید کرده‌اند.

باید توجه داشت نظام مالکیت فکری قوی لزوماً برای صنعتی شدن و رشد اقتصادی کشورها ضروری نیست. در بسیاری کشورها ردپایی از نظام ثبت اختراعات قوی در زمان فرارسی کشورهای در حال توسعه دیده نمی‌شود. در واقع مقداری سواری مجانی که ناشی از نظام ثبت اختراعات ضعیف است باعث موفقیت در فرارسی کشورهای کمتر توسعه‌یافته شده است (امین‌لو و یعقوبی، ۲۰۱۹).

نظام مالکیت فکری در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته وجود دارد. تأثیر نظام حقوق مالکیت فکری بر صادرات بسته به کشورها متفاوت است و برای صادرات محصولات کشورهای در حال توسعه به کشورهای توسعه‌یافته، یک مانع تجاری محسوب می‌شود، ولی برای بنگاه توسعه‌یافته چنین نیست (شین و همکاران، ۲۰۱۶). در حوزه محصولات کشاورزی نیز تفاوت در مطالعات به چشم می‌خورد و درحالی‌که برخی ادعان دارند حقوق مالکیت فکری داخلی بر واردات کالاهای کشاورزی تأثیر چندانی ندارد (وو و همکاران، ۲۰۱۵)، مطالعات دیگر نشان می‌دهد نظام قوی مالکیت فکری بر تجارت محصولات کشاورزی تأثیر منفی نیز دارد (کامپی و دوئناس، ۲۰۱۶).

از منظر مطالعات مرتبط با حوزه مالکیت فکری، عمده بررسی‌ها تا حوالی سال ۲۰۰۲ در احاطه علم حقوق بود و در ادامه آن، مطالعات اقتصادی قرار داشت که البته نشانه‌هایی از هم‌گرایی بین این دو دیده می‌شود (گرانستراند، ۲۰۰۳). ولی بررسی پایان‌نامه‌ها نشان می‌دهد از سال ۲۰۰۰ به بعد تنوع موضوعی جای احاطه موضوعات حقوقی را گرفته و مسائل متنوع مدیریتی، تجاری و مهندسی عمومیت یافته است (لای و چن، ۲۰۱۱).

با عنایت به کارکردهای متنوع نظام مالکیت فکری و ابعاد حقوقی و اقتصادی مرتبط با این حوزه، لازم است این موارد در طراحی الزامات سیاستی ارتقای نظام مالکیت صنعتی در ایران مورد توجه قرار گیرند. در ایران مطالعاتی در خصوص نقش نظام مالکیت فکری بر توسعه کارآفرینی (قربانی و همکاران، ۱۳۹۸) انجام شده است و نشان داده شده است توسعه کارآفرینی در ایران مستلزم اتخاذ سیاست‌های تنظیمی مناسب در حوزه نظام مالکیت

در تضاد با منافع کشورهای در حال توسعه انجام می‌گیرد. آنچه باعث می‌شود تا این مباحثات به نتیجه رضایت‌بخش نرسد، کمبود شواهد تجربی برای انجام پژوهش و مطالعه منافع و آسیب‌های احتمالی اجتماعی-اقتصادی حقوق مالکیت فکری در کشورهای در حال توسعه است (شعوری و نجفی، ۱۳۹۶). حق ثبت اختراع که زیرمجموعه‌ای از حقوق مالکیت فکری است، از راه‌های گوناگون بر توسعه و رشد اقتصادی اثر می‌گذارد و مطالعات تجربی بسیاری در زمینه تأثیر حق ثبت اختراع در ایجاد انگیزه به‌منظور نوآوری و فعالیت‌های خلاقانه صورت گرفته است.

مسکاس و مک دانیل (۱۹۹۹) به‌طور تجربی بررسی کردند که پس از جنگ جهانی دوم، نظام حق ثبت اختراع ژاپن چگونه رشد بهره‌وری کل عوامل ژاپنی‌ها را متأثر کرده است. این نظام با هدف تشویق نوآوری‌های فناورانه و انتشار آن از طریق نوآوری‌های فزاینده طراحی شده بود. ژاپنی‌ها شواهد اقتصادسنجی‌ای فراهم ساختند که نشان می‌دهد فناوری انتشاریافته از طریق سیستم حق ثبت اختراع، تأثیر چشم‌گیر و مثبتی در پیشرفت فنی ژاپن داشته است. کیم و همکاران (۲۰۱۲) با استفاده از رویکرد داده‌های پانل و فرض ثابت بودن و کنترل عوامل تأثیرگذار در قدرت مالکیت فکری، به این نتیجه رسیدند که حقوق ثبت اختراع تأثیر مثبتی در تشویق نوآوری در کشورهای توسعه‌یافته دارد، ولی از نظر آماری در کشورهای در حال توسعه اهمیت ناچیزی دارد. از دیدگاهی دیگر، نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که محافظت از حقوق ثبت اختراع نوآوری، رشد اقتصادی را در کشورهایی که ظرفیت لازم برای فعالیت‌های تحقیقاتی و توسعه‌ای نوآورانه دارند، افزایش می‌دهد. هانداپانی و کارناواتی (۲۰۲۰) اشاره می‌کنند که سرمایه فکری، دارایی نامشهودی است

با فرض اینکه ارتقای نظام مالکیت صنعتی در ایران ضرورت دارد، مسئله تحقیق حاضر این است که چه الزامات سیاستی‌ای برای تقویت و توسعه نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران مناسب است. به بیان دیگر، از منظر فرایندهای درونی و نظامات مرتبط با مالکیت صنعتی در ایران، سیاست‌گذاری برای ارتقای این نظام باید چه بخش‌ها و دستورکارهایی را شامل شود. پیش‌تر گزارش‌های کلی بر مبنای نظریه‌های علمی در راستای چارچوب‌بخشی به نظام ثبت اختراع ایران نگارش شده است، اما پژوهشی که با رویکرد مطالعه میدانی، اقدام به آسیب‌شناسی وضعیت نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران و ارائه پیشنهادات سیاستی کرده باشد، صورت نگرفته است. بر این اساس، در بخش بعدی، مبانی نظری در خصوص دلالت‌های پشتیبان و نظرات موافق و مخالف برقراری و استقرار نظام مالکیت صنعتی قوی مورد بحث قرار می‌گیرد. در بخش سوم روش انجام تحقیق تشریح می‌شود و در بخش چهارم یافته‌های تحقیق و الزامات سیاستی پیشنهادی ارائه می‌شود.

۱. پیشینه پژوهش

فعالیت‌های مرتبط با وضع قوانین حفاظت از حقوق مالکیت فکری در کشورهای در حال توسعه توسط کشورهای توسعه‌یافته با ادعای این نکته که تقویت این حقوق باعث افزایش سود فعالیت‌های نوآورانه شده و در نتیجه موجب گسترش تحقیق و توسعه در این کشورها و رشد اقتصادی می‌شود، آغاز شد. بسیاری از نویسندگان معتقدند حقوق مالکیت حفاظت‌شده، به علت ارتباط تنگاتنگی که با توسعه اقتصادی و سیاسی و فرهنگی دارد، می‌تواند از راه‌های متعدد بر اقتصاد اثر بگذارد. این در حالی است که بسیاری از پژوهشگران به آن اعتقاد نداشته و حتی بعضی از آن‌ها اصرار دارند که این فعالیت‌ها

از حقوق دارایی‌های فکری، بازگشت به نوآوری را افزایش می‌دهد و زمانی که از انگیزه‌های نوآوری حمایت می‌شود، این حمایت می‌تواند بر رشد و توسعه اقتصادی تأثیر بگذارد. همچنین حمایت از تأمین حقوق مالکیت فکری، انگیزه بخش خصوصی را برای سرمایه‌گذاری در بخش تحقیق و توسعه و تولید محصولات جدید افزایش می‌دهد.

نتایج بررسی کیونگ کیم و همکاران (۲۰۱۲) در بررسی ویژگی‌های حمایت از حقوق مالکیت فکری و رشد اقتصادی در کشورهای مختلف در سطوح متفاوت توسعه، نشان داد تأثیر مهم حمایت از حقوق مالکیت بر نوآوری و افزایش در اختراع در کشورهای توسعه‌یافته اقتصادی است، اما این عامل در کشورهای در حال توسعه عامل مهمی نیست. بنابراین در کشورهای در حال توسعه می‌بایستی در کنار این عامل که چندان بر رشد اقتصادی این کشورها تأثیرگذار نیست از منابع تولیدی و شاخص‌های مهم تولید هر کشور استفاده شود. فطرس و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی اثر حقوق مالکیت فکری بر نوآوری کشورهای اسلامی در حال توسعه»، به این نتیجه رسیدند که اثر حمایت از حقوق مالکیت معنوی بر نوآوری در کشورهای اسلامی در حال توسعه، مثبت و معنادار است.

نتایج پژوهش التجائی و حسینی (۱۳۹۵) در بررسی تأثیر حق ثبت اختراع بر رشد اقتصادی در ۲ گروه کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، نشان از تأثیر مثبت و معنی‌دار حق ثبت اختراع بر رشد اقتصادی هر ۲ گروه کشورها دارد. همچنین یافته‌های تحقیق بیانگر قوی‌تر بودن اثر حق ثبت اختراع بر رشد اقتصادی در کشورهای توسعه‌یافته نسبت به در حال توسعه است.

که برای افزایش توانایی رقابتی و عملکرد شرکت سودمند است. این دو در یک پژوهش به تحلیل عامل سرمایه فکری در دستیابی به مزیت رقابتی پرداختند. نتایج ایشان نشان داد عامل سرمایه فکری بر مزیت رقابتی تأثیر مثبت دارد.

جینگ جو (۲۰۱۹) به مطالعه اثر مالکیت فکری بر رقابت جهانی پرداخت. برای اینکه بنگاه‌ها و صنایع بتوانند فرماندهی را در دست بگیرند و ابتکار عمل را در رقابت بین‌المللی به دست آورند، او به تحلیل استراتژی‌های مالکیت فکری کشورهای توسعه‌یافته مانند ایالات متحده، ژاپن، آلمان و غیره پرداخت و نشان داد سطح توسعه مالکیت فکری چین در رتبه‌های متوسط و بالای جهان قرار دارد و شکاف این کشور با سایر کشورها به دلیل استفاده از مالکیت فکری، بیشتر کاهش یافته است. همچنین نشان داد در ۵ سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۶، رشد بین‌المللی چین در مالکیت فکری به‌طور پیوسته افزایش داشته است.

والش و همکاران (۲۰۲۱) اهمیت دسترسی به موضوع محافظت از حقوق مالکیت فکری در ۲ حوزه بهداشت عمومی و مشارکت آموزشی و فرهنگی در طول همه‌گیری کووید-۱۹ نشان داده‌اند. این دو اشاره می‌کنند حقوق مالکیت فکری، دسترسی سایر کشورهایی که به واکسن یا دانش تولید واکسن دسترسی ندارند را با موانعی مواجه کرده است. آن‌ها نتیجه گرفتند که یک ارزیابی مجدد سیستمی مورد نیاز است و می‌بایست اقدامات قانونی مثبت و منصفانه برای محافظت از منافع عمومی در چارچوب حقوق مالکیت فکری در نظر گرفت که موانع این‌چینی را برطرف کند.

ایچر و پنالوسا (۲۰۰۸) در بررسی قدرت درون‌زای حقوق مالکیت فکری و الزامات آن برای رشد و توسعه اقتصادی، مطرح می‌کنند که حفاظت بیشتر

یکی از موارد مهم در ارزیابی اختراعات، بررسی ویژگی‌های سه‌گانه اختراعات (نوآوری^۳، گام‌ابتکاری^۴ و کاربرد صنعتی^۵) است. در اداره ثبت اختراع اروپا^۶، هر ۲ الزام نوآوری و گام‌ابتکاری، با انجام جست‌وجو در ادبیات ثبت اختراع و غیر ثبت اختراع^۷، توسط ارزیابان به شیوه‌ای منطقی و عینی بررسی می‌شوند. جست‌وجوی اختراع چالش‌های تحقیقاتی زیادی دارد. یکی از آن‌ها، کارایی و اثربخشی جست‌وجو است. به‌عنوان مثال مجموعه ادبیات و مستندات اداره ثبت اختراع اروپا در طول سالیان متمادی به شکل تصاعدی در حال افزایش است. در حال حاضر ۱۱۰ میلیون سند ثبت اختراع و بسیاری از انواع دیگر داده (به‌عنوان مثال فراداده ثبت اختراع^۸، اطلاعات کلاس و ادبیات غیر ثبت اختراع) در پایگاه‌های داده داخلی اداره ثبت اختراع اروپا وجود دارد و هنگامی که از یک ارزیاب درخواست بررسی می‌شود، حدود دو روز طول می‌کشد تا جست‌وجوی باکیفیت صورت بگیرد (دمی و گلزیو، ۲۰۲۰). باید توجه شود که یکی از اهداف نظام ثبت اختراع، این است که مخترع و جامعه هر دو بهره‌مند شوند. یکی از راه‌های اصلی دستیابی به این امر، افشای درست اختراع نزد مراجع قانونی است. افشای اختراع می‌تواند از تخلفات ناخواسته جلوگیری کند، زیرا ثابت شده بسیاری از متخلفانی که به نقض قانون و استفاده بدون اجازه از دارایی‌های فکری دیگران متهم می‌شوند از وجود اختراعی مشابه اختراع خود آگاه نبوده‌اند و آن‌ها نیز مانند سایر مخترعین با کوشش و تلاش خود به‌طور تصادفی به فناوری مشابهی دست یافته‌اند (باقری، ۱۳۹۲).

مطالعات در خصوص مقایسه ۲ تأثیر مخرب و سازنده نظام مالکیت فکری در نهاییت به جمع‌بندی نرسیده است، ولی عموماً تقویت نظام مالکیت فکری مورد تأیید بوده و بیشتر در خصوص پیوستن به معاهدات بین‌المللی مباحث ادامه یافته است. بنابراین باید توجه شود اگرچه حقوق مالکیت فکری قوی ممکن است اثر رقابت را کاهش دهد، ولی با افزایش در اثر نوآوری، مازاد رفاه مصرف‌کننده را افزایش داده و در نهاییت سودمند خواهد بود (هاندایانی و کارناواتی، ۲۰۲۰).

از سوی دیگر، درک سیستم ثبت اختراع و فرایند ارزیابی نیز برای شرکت‌ها بسیار مهم است، چراکه زمانی که طول می‌کشد تا به ایشان اطلاع دهند گواهی حق ثبت اختراع به ایشان تعلق می‌گیرد یا خیر، برای مدیریت سید سهام ثبت اختراع و تصمیمات سرمایه‌گذاری شرکت بسیار مهم است (گانس و همکاران، ۲۰۰۸؛ هسو و زدونیس، ۲۰۱۳؛ لملی و شپیرو، ۲۰۰۵). قبل از اعطای حق ثبت اختراع، گزینه‌های محدودی برای اجرای حق ثبت اختراع در دسترس است (گانس و همکاران، ۲۰۰۸)، اما پس از اعطا و دریافت گواهی، دامنه حق ثبت اختراع مشخص می‌شود و دارنده اختراع، دسترسی کامل به مراجع قانونی دارد (رگیبی و راکت، ۲۰۱۰). حتی در مواردی که گواهی حق ثبت اختراع اعطا نمی‌شود، متقاضی ممکن است ترجیح دهد تصمیم اداره ثبت مبنی بر رد شدن اظهارنامه را زودتر متوجه شود تا بتواند سایر ابزارهای محافظت از فناوری شرکت را در اولویت قرار دهد. بنابراین متقاضیان ثبت اختراع معمولاً دوره‌های انتظار کوتاه‌تری را ترجیح می‌دهند تا ابهام در مورد تعلق گرفتن یا نگرفتن گواهی ثبت اختراع، زمان پذیرش و دامنه حمایت آن زودتر برطرف شود (لملی و شپیرو، ۲۰۰۵).

3. Novelty
4. Inventive Step
5. Industrial Application
6. European Patent Office (EPO)
7. Nonpatent literature
8. Meta-data of patent

اعم از محصول یا فرایند توسط اشخاص ثالث فاقد مجوز، نقض حق اختراع محسوب می‌شود (قربانی فر، ۱۳۹۶). باید توجه داشت که سرقت حقوق فکری جزء جرائم دارای قربانی است و به جرم‌انگاری و در نتیجه به تعیین کیفر نیاز دارد، چراکه در مواردی، ضرر مستقیم این اعمال به اشخاص و جامعه وارد نمی‌شود و اقتصادهای کوچک بیشتر اوقات قربانی این وضعیت هستند. از سوی دیگر، در سرقت‌ها و سایر نقض‌های در مقیاس‌های کوچک، اشخاص نیز ضرر می‌بینند (شیخی، ۱۳۸۶). بنابراین سیستم‌های اجرای حقوق باید بپذیرند که نقض حقوق مالکیت صنعتی اشخاص، در زمره جرائم بدون قربانی نیستند و مبارزه علیه این جرائم نیازمند ضمانت اجرای کیفری است (ناشری، ۲۰۰۴). اما در حوزه‌های مختلف حقوق مالکیت صنعتی، کاربرد ضمانت اجرای کیفری متفاوت است. به‌عنوان مثال در قوانین اکثر کشورها، تجاوز به علامت تجاری و جعل آن جرم تلقی شده و برای آن ضمانت اجرای کیفری تعیین شده است. اما در دعاوی حق ثبت اختراع بیشتر اوقات سعی می‌شود که تجاوز به حق اختراع با راه‌های مدنی حل و فصل شود (ادریس، ۲۰۰۳). بررسی مجازات کیفری در برخی کشورها نشان از اهمیت حقوق مخترعین دارد. به‌عنوان مثال در قوانین کشور فرانسه ادعای غیرقانونی مالکیت حق اختراع یا تقاضای ثبت غیرقانونی مشمول جریمه نقدی ۵۰ هزار فرانکی است، اما در خصوص تکرار جرم، مجازات مضاعف را مقرر شده است. در قوانین همین کشور عدم رعایت مقررات ثبت اختراع بین‌المللی، از جمله عدم افشا و عدم دسترسی عموم به آن‌ها و سایر موارد از سوی متقاضیان ثبت، در صورت نقض امنیت کشور و ارتکاب آگاهانه آن‌ها، مجازات نقدی ۴۰ هزار فرانکی و در صورت لطمه به قدرت دفاع ملی مجازات ۵ سال حبس را در پی

از نکات مهم دیگر این است که مبنای رعایت حقوق مخترعین، اعطای تضمین کافی و مطلوب به مخترعان و صاحبان حقوق مالکیت فکری است چراکه ممکن است مخترعان جهت اختراع یک فرآورده یا فرایند، هزینه‌های زیادی را متقبل شوند. حال اگر شخص دیگری بدون مجوز صاحب حق، اختراع وی را نقض کند، برگشت سرمایه‌های مخترع با مشکل مواجه خواهد شد. در کشورهای دیگر چون آمریکا، نگرانی زیادی در مورد سرقت مالکیت فکری توسط شرکت‌ها و دولت‌های خارجی وجود دارد. گاهی اوقات دولت آمریکا به‌طور مستقیم درگیر پرونده‌ها می‌شود، اما معمولاً اقدامات قانونی به مالک واگذار می‌شود. به‌عنوان مثال شرکت‌های بزرگ مبتنی بر فناوری مانند اپل و گوگل به‌طور مستمر درگیر دعاوی مالکیت فکری هستند (برندر و اسپنسر، ۲۰۲۳). مخترعان نیز برای جبران هزینه‌های نوآوری و سود بیشتر از ثبت اختراع، به حوزه‌های قضایی در سراسر جهان متکی هستند (اسکاچمر، ۲۰۰۴؛ تیسسی، ۱۹۸۶). به موجب تمام قوانین و مقررات اعم از ملی و بین‌المللی هرکس بدون مجوز صاحب حق، اختراع وی را مورد بهره‌برداری قرار دهد، علاوه بر اینکه در برخی موارد مجرم شناخته می‌شود، مکلف به جبران خسارات وارده به صاحب حق است (بادینی و نجفی، ۱۳۹۶).

گفته شده است که مسئله نقض حق اختراع در دو مقوله مجزا مورد بررسی قرار می‌گیرد: نخست، تعیین نوع اعمالی که تشکیل‌دهنده نقض است و دوم، تعیین این مسئله که آیا فعل موردنظر در محدوده انحصاری دارنده حق قرار می‌گیرد یا خیر (بنتلی، ۲۰۰۴). حال باید دید کشورهای مختلف چه مواردی را مصادیق نقض حق ثبت اختراع می‌دانند. به‌عنوان مثال در نظام حقوقی انگلستان، استفاده، فروش، عرضه برای فروش، نگهداری و واردات اختراع

دارد. یا در قانون کشور انگلستان در زمینه تجاوز به طرح صنعتی^۹، مالک می‌تواند به کلیه راه‌های جبران خسارت دسترسی داشته باشد و همچنین دادگاه می‌تواند مقرر کند که به مالک جریمه پرداخت شود، کالاهای تقلبی و ابزار آلات جرم تخریب شوند یا به نحوی که دادگاه مقتضی می‌داند با آن‌ها برخورد شود (شیخی، ۱۳۸۶).

در نهایت آنچه خروجی مالکیت فکری را مهم می‌کند، استفاده تجاری از اختراعات نوآوران است. تجاری‌سازی دارایی‌های فکری یک فرایند بسیار پیچیده و همراه با ریسک است که زمان و هزینه زیادی نیاز دارد و حتی ممکن است با شکست روبه‌رو شود (بوزمن، ۲۰۰۰). به دلیل توسعه بسیاری از اختراعات در دانشگاه‌ها، زنجیره ارزش نوآوری ثبت اختراع دانشگاهی مورد توجه قرار می‌گیرد. این زنجیره به فرایند نوآوری، کاربرد و تجاری‌سازی دانش اشاره دارد که باعث می‌شود ارزش ثبت اختراع به‌طور مداوم افزایش یابد و مزایای اقتصادی آن افزایش یابد. از زمانی که هیچ و هالینگزورث (۲۰۰۰) مفهوم زنجیره نوآوری را پیشنهاد کردند، بسیاری از محققان آن را با عمل ادغام کردند (تانگ و همکاران، ۲۰۱۹). کین و همکاران (۲۰۱۷) زنجیره ارزش نوآوری را وارد حوزه تحقیقات علمی کردند و فرایند را به ۳ مرحله اکتساب دانش، نوآوری فناورانه و تبدیل ارزش تقسیم کردند. در نهایت با توجه به ویژگی‌های فرایند و فعالیت‌های ثبت اختراع در دانشگاه‌ها، زنجیره ارزش نوآوری ثبت اختراعات دانشگاهی شامل ۳ مرحله در نظر گرفته شده است: نوآوری دانش، تحقیقات کاربردی و تجاری‌سازی اختراعات به همراه یک مجرای بازخوردگیری دائمی^{۱۰} (گانگ، ۲۰۲۰). باید توجه داشت که هدف از تجاری‌سازی

اختراعات در دانشگاه‌ها تبدیل نتایج حاصل از ایجاد دانش به بهره‌وری است (سان و همکاران، ۲۰۲۰). حالت اصلی تجاری‌سازی اختراعات به‌صورت فروش و انتقال اختراع است و تعداد قراردادهای فروش اختراع به‌عنوان استاندارد اندازه‌گیری استفاده می‌شود. پس از صدور مجوز ثبت اختراع، اختراعات به بنگاه‌ها و مؤسسات فروخته می‌شود که مرحله نهایی تحقق ارزش اختراعات است (گانگ و همکاران، ۲۰۲۰). در اغلب کشورها به‌خصوص کشورهای توسعه‌یافته، ارتباط نظام پژوهش و ثبت اختراعات و بخش صنعت و شرکت‌های تجاری مورد تأکید و حمایت قرار دارد، به‌طوری‌که تلاش می‌شود از ظرفیت بخش کسب‌وکار و تمایل این بخش برای تجاری‌سازی نتایج تحقیقات و نوآوری‌ها به‌عنوان مکانیسم خودکار برای تجاری‌سازی اختراعات بهره‌برداری شود (علیزاده، ۱۳۹۲). به‌عنوان مثال در ایالات متحده تحقیقات دانشگاهی یا به شکل‌گیری شرکت‌هایی با توانایی رقابت در عرصه جهانی منتج می‌شود یا درآمدهای خوبی از طریق اعطای پروانه بهره‌برداری از نتایج تحقیقات برای دانشگاه‌ها به ارمغان می‌آورد که موجب می‌شود اختراعات و نوآوری‌های خود را ثبت کنند (آروندل و بوردوی، ۲۰۰۸). اما در ایران بازار آفرینی برای مبادله دارایی‌های فکری به‌خوبی شکل نگرفته است، چراکه در طرف عرضه، زمانی که مخترعان و مالکان اختراع، حقوق انحصاری اعطاشده از سوی نظام ملی ثبت اختراع را برای حفاظت از اختراع خود کافی ندانند، از ثبت اختراع خود صرف‌نظر می‌کنند و از فاش شدن اطلاعات اختراعات خود به دیگران تا حد امکان جلوگیری خواهند کرد. در سوی تقاضا نیز اداره ثبت اختراع، گواهی ثبت را بدون انجام فرایند تحقیق و ممیزی (به معنای راستین آن) اعطا می‌کند که مشتری بالقوه با دیدن گواهی ثبت هیچ اطمینانی

9. Copy Right, Designand Patent Act 1988
10. Dynamic feedback channel

برای انتخاب مصاحبه‌شوندگان، ابتدا ابعاد موضوع تحقیق و ارتباط گروه‌های ذی‌نفع به آن بررسی شده و ذی‌نفع‌ها در ۶ گروه دسته‌بندی شدند. سپس افراد واجد شرایط در هر دسته شناسایی شده و مصاحبه با ایشان انجام شده است. قضات و وکلا و کارشناسان دادگستری حوزه مالکیت فکری، کارگزاری‌های مالکیت فکری، مراجع استعلام، مخترعین، نهادهای حمایتی و تسهیلگر و نیز پژوهشگران و سیاست‌گذاران، ۶ دسته انتخابی برای گزینش مصاحبه‌شوندگان بوده‌اند. اطلاعات مرتبط با مصاحبه‌شوندگان در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

پس از انجام هریک از مصاحبه‌ها، تحلیل محتوای داده‌های متنی انجام شده است. برای تحلیل محتوای داده‌های متنی از روش تحلیل محتوای مقوله‌محور (تماتیک) استفاده شده است. روش تحلیل تماتیک، روشی برای شناسایی، تحلیل و گزارش الگوهای درون داده است که با فرایندهای معین، داده‌های متنی و پراکنده را به داده‌های غنی تبدیل می‌کند (گو، ۲۰۱۹). هدف تحلیل مقوله‌محور، شناسایی مقولات^{۱۲}، یعنی الگوهای معنایی در داده‌های مهم یا جالب توجه پژوهشگر است که از آن‌ها برای پاسخ به سؤالات پژوهش یا جمع‌آوری مطالبی درمورد ابعاد مختلف درک مسئله تحقیق استفاده می‌کنند (مارجیت و یانگ، ۲۰۱۵). مصاحبه‌ها تا اشباع نظری ادامه یافته و پس از رسیدن به مقولات تکراری و عدم دریافت مقولات جدید، فرایند انجام مصاحبه‌های جدید متوقف شده است. در مجموع ۲۰ مصاحبه انجام شده و مقولات محوری و یکپارچه‌ساز براساس روش تحلیل محتوای مقوله‌محور استخراج شده که در بخش بعد تشریح می‌شود.

ندارد که آیا این سند به‌راستی برای یک اختراع صادر شده است یا خیر (باقری، ۱۳۹۲).

باتوجه به بررسی‌های صورت‌گرفته، ادبیات نظری را می‌توان مطابق جدول ۱. محورهای چهارگانه الزامات سیاستی تقویت نظام مالکیت صنعتی (براساس جمع‌بندی نویسندگان) در ۴ دسته تأثیرات اقتصادی مالکیت فکری، نظام بررسی اختراعات، ضمانت‌های اجرایی حقوق ثبت اختراعات و تجاری‌سازی اختراعات طبقه‌بندی کرد که براساس این محورها، سؤالات مصاحبه‌ها مشخص خواهند شد.

براین‌اساس، تقویت نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران در این مقاله مورد بررسی قرار خواهد گرفت و الزامات سیاستی در این خصوص پیشنهاد خواهد شد. در بخش بعد روش انجام تحقیق تشریح شده است.

۲. روش‌شناسی پژوهش

با عنایت به مسئله تحقیق که مستلزم شناخت بیشتر زمینه، تعمیق درک از واقعیت و بررسی ابعاد مختلف موضوع است، راهبرد پژوهش اکتشافی کیفی در این مقاله استفاده شده است. داده‌های کیفی مورد استفاده در این پژوهش از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته استخراج شده‌اند. براین‌اساس، ابتدا رهنمود^{۱۱} مصاحبه تهیه‌شده و بر مبنای آن پرسش‌نامه مصاحبه‌ها طراحی شده است. بدین منظور، گزارش‌ها و متون سیاستی در خصوص عملکرد اداره مالکیت صنعتی و به‌خصوص قوانین و مقررات مرتبط با محوریت قانون مصوب سال ۱۳۸۶ مطالعه و بررسی شده است. سپس رهنمود و پرسش‌نامه مصاحبه براساس محورهای مورد اشاره در ادبیات نظری و محورهای مهم در گزارش‌های سیاستی طراحی شده است.

12. Themes

11. Protocol

۲.۳. ساختارمند شدن نظام ارزیابی

به‌منظور ایجاد هماهنگی و الگودهی واحد به فرایندهای ارزیابی، لازم است ارزیاب‌ها با الگوی مشخص و براساس دستورالعمل‌های دقیق و یکسان ارزیابی را انجام دهند. بنابر نظر مصاحبه‌شوندگان Q1 و Q3، الگوی موجود که برون‌سپاری ارزیابی در قالب مراجع استعمال است، باعث برخوردهای غیریکسان و گاهی سلیقه‌ای در فرایند ارزیابی می‌شود. بنابر ادعای گروه مصاحبه‌شوندگان Q2، این اتفاق امکان تبانی و تعارض منافع را به دنبال خواهد داشت؛ به‌خصوص اینکه در حوزه‌های تخصصی، کارشناسان محدود و معینی در کشور وجود دارند که در بیشتر مواقع با یکدیگر نیز آشنایی دارند. کاهش حجم برون‌سپاری و توسعه ارزیابان تخصصی، تدوین رویه‌ها و دستورالعمل‌های یکسان، الکترونیکی شدن فرایند ارجاع و عدم ارتباط متقاضی و ارزیاب و ساختاردهی و رتبه‌بندی نظام ارجاع موارد مهمی است که باید مورد توجه قرار گیرند.

۳.۳. ایجاد و توسعه وکلای ثبت اختراع

گواهی مؤثر ثبت اختراع از تقابل مثبت و سازنده میان ارزیاب و وکیل ثبت اختراع حاصل می‌شود. گروه مصاحبه‌شوندگان Q3 اظهار کردند در نبود ارزیاب، گواهی فاقد افشای کامل و حدود ادعای معین خواهد بود و در نبود وکیل ثبت اختراع، افشای جزئیات غیرضرور باعث کاهش کیفیت و ارزش ثبت اختراع خواهد بود. بنابراین رسته وکلای ثبت اختراع با توانمندی‌های مبتنی بر ارتقای نظام مالکیت صنعتی در کشور ضرورت دارد. تسلط نگاه حقوقی در مجوزدهی به وکلا در ایران با محوریت کانون وکلا باعث شده است شرایط برای هویت‌بخشی به متخصصان فنی مهندسی به‌عنوان وکیل ثبت

برای تحقق روایی تحقیق از ۳ معیار روشی، داده‌ای و تحلیلی استفاده شده است (محمدپور، ۱۳۹۲). از نظر روش و داده، مصاحبه‌ها براساس رهنمود مصاحبه مستخرج از ادبیات نظری و گزارش‌های سیاستی و قوانین و مقررات مرتبط در ایران انجام شده است. براین‌اساس تلاش شده است گزارش‌های سیاستی و متون مرتبط با عملکرد نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران مورد استفاده قرار گیرد. در بُعد روایی تحلیلی هم در این تحقیق بازو‌بندی و توجه به تنوع ذی‌نفعان، ۶ دسته مصاحبه‌شونده انتخاب شده است تا تأثیر سوگیری احتمالی مصاحبه‌شوندگان در نتایج تحقیق کاهش یابد. برای تحقق پایایی تحقیق نیز نتایج براساس روش تماتیک در قالب کدهای اولیه، مقولات محوری و مقولات یکپارچه‌ساز، جمع‌آوری و در پنل خبرنگاران (که جزو مصاحبه‌شوندگان نبودند) مطرح شد و نتایج با اندکی تغییر در مقولات محوری تأیید شد. در بخش بعد، نتایج نهایی و یافته‌های تحقیق ارائه شده است.

۳. یافته‌های پژوهش

براساس تحلیل محتوایی انجام‌شده در این مقاله، مقولات یکپارچه‌ساز برای تدوین چارچوب سیاستی ارتقای مالکیت صنعتی در ایران در قالب ۴ نظام ارزیابی و ثبت، نظام دادرسی، نظام قانونی مکمل و نظام‌های پشتیبان از یکدیگر متمایز می‌شوند که در ادامه، این نظام‌ها تشریح می‌شوند. در جدول ۳. مقولات استخراج‌شده در تحلیل تماتیک ۳ مقولات استخراج‌شده معرفی شده است.

۱.۳. ارتقای نظام ارزیابی و ثبت

منظور از نظام ارزیابی و ثبت، فرایندهای ثبت اظهارنامه، بررسی شکلی و ماهوی، صدور گواهی و افشاست. مقولات محوری در ارتقای نظام ارزیابی و ثبت در ادامه تشریح می‌شود.

جدول ۱. محورهای چهارگانه الزامات سیاستی تقویت نظام مالکیت صنعتی (براساس جمع‌بندی نویسندگان)

مؤلفه‌ها	نویسنده	مؤلفه
تأثیرات اقتصادی مالکیت فکری	مسکاس و مک دانیل، ۱۹۹۹	تأثیر چشم‌گیر و مثبت فناوری انتشاریافته از طریق سیستم حق ثبت اختراع در پیشرفت فنی ژاپن
	کیم و همکاران، ۲۰۱۲	تأثیر مثبت حقوق ثبت اختراع در تشویق نوآوری در کشورهای توسعه‌یافته و اهمیت ناچیز از نظر آماری در کشورهای در حال توسعه
	هاندایانی و کارناواتی، ۲۰۲۰	تأثیر مثبت سرمایه فکری در دستیابی به مزیت رقابتی
	چینگ جو، ۲۰۱۹	کاهش شکاف چین با سایر کشورها به دلیل استفاده از مالکیت فکری
	والش و همکاران، ۲۰۲۱	حقوق مالکیت فکری؛ مانع دسترسی کشورها به علم تولید واکسن
	ایچر و پنالوسا، ۲۰۰۸	افزایش انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در بخش تحقیق و توسعه و تولید محصولات جدید با تأمین حقوق مالکیت فکری
	کیونگ کیم و همکاران، ۲۰۱۲	تأثیر مثبت حمایت از حقوق مالکیت فکری بر نوآوری و افزایش اختراعات در کشورهای توسعه‌یافته و عامل کم‌اهمیت در کشورهای در حال توسعه
	فطرس و همکاران، ۱۳۹۰	تأثیر مثبت و معنادار حقوق مالکیت فکری بر روی نوآوری در کشورهای اسلامی در حال توسعه
	التجائی و حسینی، ۱۳۹۵	تأثیر مثبت و معنی‌دار حق ثبت اختراع بر رشد اقتصادی هر دو گروه کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه با تأکید بر کشورهای توسعه‌یافته
	نظام بررسی اختراعات	گانز، ۲۰۰۸
هسو و زیلونیس، ۲۰۱۳		اهمیت زمان اطلاع‌رسانی تأیید یا رد گواهی ثبت اختراع به مخترعین، جهت مدیریت سبد سهام ثبت اختراع و تصمیمات سرمایه‌گذاری
لملی و شپیرو، ۲۰۰۵		اهمیت زمان اطلاع‌رسانی تأیید یا رد گواهی ثبت اختراع به مخترعین، جهت مدیریت سبد سهام ثبت اختراع و تصمیمات سرمایه‌گذاری
رگیبی و راکت، ۲۰۱۰		مشخص شدن دامنه حق ثبت اختراع و دسترسی کامل مخترع به مراجع قانونی پس از دریافت گواهی ثبت اختراع
دمی و گلزیو، ۲۰۲۰		جست‌وجوی باکیفیت اختراع در زمان کوتاه توسط ارزیابان اداره ثبت اختراع اروپا علی‌رغم وجود پایگاه داده وسیع
باقری، ۱۳۹۲	اهمیت افشای درست اختراع نزد مراجع قانونی به دلیل جلوگیری از تخلفات ناخواسته	

مؤلفه‌ها	نویسنده	مؤلفه
	برندر و اسپنسر، ۲۰۲۳	درگیر شدن دولت ایالات متحده در دعاوی مالکیت فکری شرکت‌های بزرگی چون اپل و گوگل
	اسکاچمر ۲۰۰۴	لزوم وجود حوزه‌های قضایی برای جبران هزینه‌های نوآوری و حمایت از مخترع
	تیس ۱۹۸۶	لزوم وجود حوزه‌های قضایی برای جبران هزینه‌های نوآوری و حمایت از مخترع
ضمانت‌های اجرایی حقوق ثبت اختراعات	بادینی و نجفی، ۱۳۹۵	به رسمیت شناختن جبران خسارات مخترع از سوی مجرم در قوانین بین‌المللی
	بنتلی، ۲۰۰۴	بررسی مسئله نقض حق اختراع در ۲ مقوله نوع عمل نقض و مشخص کردن محدوده انحصاری دارنده حق
	قربانی فر، ۱۳۹۶	جرم انگاشته شدن استفاده از اختراع توسط شخص ثالث فاقد مجوز در قوانین انگلستان
	شیخی، ۱۳۸۶	ضرر اشخاص و اقتصادهای کوچک از سرقت‌های مالکیت فکری در مقیاس‌های کوچک
	ناشری، ۲۰۰۴	سرقت حقوق فکری از جرائم دارای قربانی و دارای احکام کیفری
	ایدریس، ۲۰۰۳	حل‌وفصل دعاوی تجاوز به حق ثبت اختراع با راه‌های مدنی
	بوزمن، ۲۰۰۰	پیچیده و پرریسک بودن تجاری‌سازی دارایی‌های فکری
	هیچ و هالینگزورث، ۲۰۰۰	تعاریف اولیه زنجیره نوآوری
	تانگ و همکاران، ۲۰۱۹	قرار گرفتن تجاری‌سازی در مفهوم زنجیره نوآوری
	کین و همکاران، ۲۰۱۷	تبدیل زنجیره ارزش نوآوری به ۳ مرحله اکتساب دانش، نوآوری فناورانه و تبدیل ارزش
تجاری‌سازی اختراعات	گانگ و همکاران، ۲۰۲۰	تبدیل زنجیره ارزش نوآوری ثبت اختراعات دانشگاهی به ۳ مرحله نوآوری دانش، تحقیقات کاربردی و تجاری‌سازی اختراعات به همراه یک مجرای بازخوردگیری
	سان و همکاران، ۲۰۲۰	تبدیل نتایج حاصل از ایجاد دانش به بهره‌وری، هدف اصلی تجاری‌سازی اختراعات در دانشگاه‌ها
	علیزاده، ۱۳۹۲	تأکید ارتباط نظام پژوهش و ثبت اختراعات و بخش صنعت و شرکت‌های تجاری در کشورهای توسعه‌یافته
	آروندال و بوردوی، ۲۰۰۸	تبدیل شدن تحقیقات دانشگاهی به شرکت‌ها یا کسب درآمد از آن‌ها از طریق اعطای پروانه بهره‌برداری اختراعات در آمریکا
	باقری، ۱۳۹۲	عدم بازاریابی درست برای مبادله دارایی‌های فکری در ایران به دلیل نقص طرف عرضه و تقاضا

ناحیه ۱۹ مسئول رسیدگی به دعاوی کیفری است) هم مستلزم درآمدزایی و ایجاد امکان هزینه‌کرد بیشتر در توسعه زیرساخت‌های انسانی و فیزیکی است.

۶.۳. تقسیم کار نهادی

اگرچه به‌تصریح نقشه جامع علمی کشور نهاد صدور گواهی ثبت اختراع باید در قوه مجریه باشد و تجربه کشورهای پیشرو نیز نهاد مستقل دستگاه اجرایی را تأیید می‌کند، ولی سابقه مواجهه کشور ما با موضوع ثبت اختراع به‌عنوان امری حقوقی و نه فنی اقتصادی باعث شده مرکز مالکیت فکری به‌عنوان اداره‌ای در سازمان ثبت اسناد و املاک کشور ذیل قوه قضاییه باقی بماند. اگرچه چالش‌ها در خصوص کلیت وجود سازمان ثبت ذیل قوه قضاییه وجود دارد، تلاش‌ها برای انتقال مرکز مالکیت فکری به قوه مجریه تاکنون بی‌نتیجه مانده و به‌اظ‌ه‌ار مصاحبه‌شوندگان Q2 و Q3، یکی از دلایل مهم آن اختلاف درون قوه مجریه است.

وزارت صنعت، معدن و تجارت به‌عنوان مدعی توسعه صنعتی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به‌عنوان مدعی نظام ارزیابی فنی، وزارت دادگستری به‌عنوان متولی مسائل حقوقی قضایی قوه مجریه و حتی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری به‌عنوان پیگیری موضوعات دانش‌بنیان، هریک به نوعی مدعی ارتباط موضوعی هستند و اجماع لازم در این حوزه تاکنون به وجود نیامده است.

۷.۳. تقویت نظام دادرسی

بازتاب نظام کارآمد ارزیابی و ثبت، در اثربخشی نظام دادرسی متبلور می‌شود؛ بدین‌معنی که دارنده گواهی ثبت اختراع بتواند در نظام دادرسی به حق انحصاری اعطاشده نائل شود. در این بخش محورهای اصلی تقویت نظام دادرسی اختراع تشریح می‌شود.

اختراع مهیا نباشد. بنابراین لازم است با دادن برخی آموزش‌های حقوقی به مهندسان و کارشناسان رشته‌های فنی و مهندسی، هویت‌بخشی به آنان در قالب وکیل ثبت اختراع مورد توجه قرار گیرد.

۴.۳. افشای مؤثر

اساس اعطای حق انحصاری به مخترع، آگاه‌سازی جامعه توسط او از دانش جدیدی است که از آن بهره‌مند شده است. مصاحبه‌شوندگان Q2 بیان کردند لازم است هم افشای مناسب در قالب ثبت اختراع تنظیم شود و هم سامانه افشای اختراعات دارای امکانات جست‌وجوی مناسب و ارائه شفاف و اطلاعات کامل باشد. به‌خصوص لازم است استانداردهای طبقه‌بندی اختراعات و افشای اطلاعات منطبق با استانداردهای بین‌المللی باشند تا امکان انطباق و مشابهت‌یابی و نیز ارتباط اختراعات با یکدیگر مهیا شود. همچنین زمینه‌سازی برای کسب‌وکارهای مکمل جست‌وجوی ثبت اختراع برای تحلیل روند و مشاوره کسب‌وکار و غیره نیز مهیا خواهد شد. چگونگی، زمان و کفایت افشا باید متناسب با استانداردهای بین‌المللی در داخل تغییر کند و دسترسی مؤثر به بانک اطلاعات مهیا شود.

۵.۳. واقعی کردن هزینه‌ها

هر ۳ گروه مصاحبه‌شونده Q1، Q2 و Q3 اظهار داشتند نظام ثبت اختراع در کشور ما به‌گونه‌ای است که هزینه چندان از مخترع دریافت نمی‌شود و در مقابل هم حمایت مؤثری از وی صورت نمی‌گیرد. این در حالی است که باید هزینه‌های ثبت اختراع هم کفایت نظام ارزیابی و صدور گواهی را بکند و هم از حقوق جامعه در اعطای انحصار به مخترع در موارد غیر ضروری محافظت کند. تنوع‌بخشی و افزایش قضاوت و شعب تخصص (هم‌اکنون فقط شعبه ۳ دادگاه شهید بهشتی مسئول رسیدگی به دعاوی حقوقی و دادگاه

جدول ۲. اطلاعات مصاحبه‌شوندگان

کد	گروه	سمت	سابقه ارتباط با موضوع
Q1	قضات، وکلا و کارشناسان قوه قضائیه	قاضی وقت مجتمع شهید قدوسی	قضاوت پرونده‌های مالکیت فکری
		بازپرس وقت دادسرای ویژه جرائم پزشکی و دارویی	قضاوت پرونده‌های مالکیت فکری
		قاضی وقت دادگاه تجدیدنظر	قضاوت پرونده‌های مالکیت فکری
		وکیل	وکالت پرونده‌های مالکیت فکری
Q2	پژوهشگران و سیاست‌گذاران	کارشناس پژوهشگاه قوه قضائیه	انجام تالیفات و پژوهش‌های مرتبط پژوهشگر و فعال اجرایی
		سرپرست وقت دفتر مالکیت فکری انستیتو پاستور ایران	
Q3	مراجع اعلام	مسئول ارتباط با صنعت دانشگاه امیرکبیر	ارزیابی تقاضانامه‌های مخترعین
		کارشناس مالکیت فکری دانشگاه شریف	ارزیابی تقاضانامه‌های مخترعین
		قائم‌مقام پارک علم و فناوری پردیس	ارزیابی تقاضانامه‌های مخترعین
		مدیر بومی‌سازی پارک پردیس	ارزیابی تقاضانامه‌های مخترعین
Q4	نهادهای حمایتی و تسهیلگر	قائم‌مقام وقت کانون ثبت اختراع ایران	حمایت در زمینه ثبت اختراعات خارجی
		ریاست وقت کانون ثبت اختراع	حمایت در زمینه ثبت اختراعات خارجی
Q5	کارگزاری‌های مالکیت فکری	کارشناس صندوق نوآوری و شکوفایی	حمایت مالی از ثبت اختراع مخترعین
		مدیرعامل کارگزاری مالکیت فکری	نگارش و پیگیری تقاضانامه ثبت اختراع
		مدیر کارگزاری ثبت اختراعات	نگارش و پیگیری تقاضانامه ثبت اختراع
Q6	مخترعین	هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی و مدیر کارگزاری اختراعات	نگارش تقاضانامه ثبت اختراعات و پیگیری ثبت اختراعات
		مخترع حوزه الکترونیک	اختراع کیت برقی
		مخترع حوزه هوافضا	اختراع یک نوع موتور هواتنفسی

جدول ۳. مقولات استخراج‌شده در تحلیل تماتیک

مقوله یکپارچه‌ساز	مقولات محوری	برخی گویه‌های مصاحبه	کدهای اولیه
ارتقای نظام ارزیابی و ثبت	ساختارمند شدن نظام ارزیابی	«حدود ۸۰ درصد پرونده‌های حوزه اختراعات به دلیل عدم چک کردن دقیق ۳ شرط اصلی اختراعات در دادگاه ابطال می‌شوند.» «به دلیل اطلاع مخترع از هویت ارزیاب، مخترعین با مراجعه به مراجع استعمال، تقاضای دیدار با ارزیاب را دارند.»	Q1، Q2 و Q3
	ایجاد و توسعه وکلای ثبت اختراع	«به دلیل ناکافی بودن وکلای ثبت اختراع، فقط کسانی که از اختراع خود تجاری‌سازی کرده و به حق ایشان تعرض شده از وکیل مالکیت فکری استفاده می‌کنند و پیش از ثبت، فقط کارگزاران هستند که در نگارش تقاضانامه و ثبت اختراع به مخترع یاری می‌دهند.» «به دلیل زیرساخت معیوب نمایش گواهی‌های ثبت اختراع، افشا به‌درستی انجام نمی‌شود و امکان بررسی جدید بودن اختراع در پایگاه داده داخلی در برخی مواقع ممکن نیست.»	
تقویت نظام دادرسی	تفکیک پرونده‌های ابطال و نقض حقوق	«خط تولید اختراعی که بسیار با ارزش است، به دلیل تعرض و سوءاستفاده برخی متوقف می‌شود، اما میزان پایین مجازات در نظر گرفته‌شده، برای جلوگیری از ادعاهای بی‌مورد کافی نیست.» «بسیاری از پرونده‌های شاکیان، بی‌مورد بوده و بررسی پرونده نیاز به ارجاع به دادگاه‌ها را ندارد و می‌توان از خود مراجع استعمال برای این امر کمک خواست.»	Q1 و Q6
	جرم انگاری ک‌یفری متناسب بازدارندگی مجازات و ابعاد حقوقی		
تکمیل نظامات قانونی	توسعه مدل‌های کاربردی	«بسیاری از مراکز تحقیق و توسعه شرکت‌های بزرگ فعلی، به دلیل عدم اطلاع از نحوه ثبت و حفاظت از اختراع‌ها، نسبت به ثبت آن اقدامی نمی‌کنند.»	Q4 و Q6
	رقابت منصفانه	«به دلیل پایین بودن فناوری موجود در صنایع کشور ما و البته مهندسی معکوس بودن بسیاری از محصولات، ثبت اختراع آورده چندانی برای ما ندارد.» «بسیاری از اختراعات دارای کاربرد صنعتی نبوده و فقط به دلیل ویژگی‌های ظاهری به ثبت رسیده‌اند درحالی‌که هیچ استفاده‌ای از آن‌ها در صنعت نمی‌شود.»	
ابزار تجاری	مجوزهای اجباری	«بسیاری از اختراعات چون برآمده از نیازهای واقعی و صنعتی نیست و فقط از دل دانشگاه بیرون آمده، دردی از صنعت دوا نمی‌کند که مشتری داشته باشد.»	

مقاله یکپارچه‌ساز	مقولات محوری	برخی گویه‌های مصاحبه	کدهای اولیه
توسعه نظامات پشتیبان	نظام انتشارات علمی	«بسیاری از اختراعات ما در داخل خریدار ندارند، چراکه بدون هیچ‌گونه مطالعات بازاری محصول یا فرایندی به ثبت رسیده است.» «ارزش‌گذاری واقعی اختراعات سال‌های گذشته انجام نمی‌شده، اما هم‌اکنون در فرابورس بستر این اتفاق فراهم است، اما چون تعداد اختراعات واقعی برای فروش پایین است، قیمت‌گذاری صورت گرفته واقعی نیست.»	Q6 و Q5، Q4
	قانون بای دال	«با مطالعات نیازهای شرکت‌های خارجی، می‌توان قراردادهای واگذاری بسیاری را به شرکت‌های دیگر داد.» «با حمایت‌هایی که معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری در قالب قانون ثبت اختراع برای حمایت از ثبت اختراعات خارجی انجام داده است، انتظار می‌رود نرخ ثبت اختراعات خارجی ما صعودی باشد و آمار فروش اختراعات ثبت‌شده بیشتر باشد ولی چنین نیست.»	
	قراردادهای واگذاری		
	ارزش‌گذاری ثبت خارجی		

۸.۳. تفکیک پرونده‌های ابطال و نقض حقوق

۹.۳. جرم‌انگاری کیفی متناسب

به دلیل عدم کارآمدی نظام ارزیابی و ثبت اختراع، بسیاری از گواهی‌های اختراع در دادگاه‌ها باطل می‌شود. فقدان جدید بودن و گام ابتکاری که در زمان ارزیابی به‌خوبی بررسی نشده‌اند، با ارائه شواهد و مثال نقض در دادگاه باطل شده و باعث می‌شود اتکا و اعتماد به نظام مالکیت صنعتی در ایران به‌شدت مخدوش شود. گروه مصاحبه‌شونده Q6 اظهار داشتند یک بخش قوه قضاییه با سازوکار مراجع استعلام گواهی را صادر و بخش دیگر با سازوکار کارشناسان رسمی گواهی را باطل می‌کند. لازم است پرونده‌های ابطال از سازوکار دادرسی خارج و به بخش تجدید نظر در نظام ثبت ارجاع شوند. نظامات ثبت در دنیا، خود مرجع ابطال گواهی‌های صادره خودشان در سازوکارهای تجدید نظر هستند که باعث یادگیری از طریق بازخورد، جریمه ارزیابان ناکارآمد و اصلاح و بهبود فرایندها می‌شوند. ولی پرونده‌های نقض حقوق که به ابطال گواهی مرتبط نیست می‌تواند کماکان در نظام دادرسی رسیدگی شود.

صریح نبودن متن قانون در اعلام ممنوعیت اقداماتی که به جرایم کیفی نقض حقوق ثبت اختراع منجر می‌شود و نیز عدم پیش‌بینی مجازات و خسارت مناسب (به‌خصوص در موضوع عدم‌النفع)، به گفته مصاحبه‌شونده Q6، منشأ مشکلات بسیاری است. اگرچه بهره‌برداری از راهکارهای عمومی نظیر حمایت کیفی به‌موازات شکایت کیفی همچنان مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما تدقیق در جرم‌انگاری به‌خصوص با توجه به مسئله سوءنیت، ضرر جامعه و تناسب با جرم مورد توجه قرار گیرد.

۳-۱۰. بازدارندگی مجازات (حقوقی)

از سویی جرمه‌های ذکرشده در قانون سال ۱۳۸۶ با تورم سالیانه به‌روزرسانی نشده و از بازدارندگی مناسب برخوردار نیستند. در ماده ۶۱ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب سال ۱۳۸۶ آمده است که هر شخصی که با علم و عمد مرتکب عملی شود که طبق ماده ۱۵ (حقوق

سخت‌گیرانه‌ایی در مقایسه با اختراعات هستند و اغلب بدون ارزیابی‌های اساسی به متقاضیان اعطا می‌شوند. مدت‌زمان اعتبار اختراعاتی کاربردی نیز از اختراع کوتاه‌تر است و بنا بر قوانین و مقررات ملی تعریف می‌شود.

موضوعات مرتبط با رقابت منصفانه نیز که در ماده ۱۰ کنوانسیون پاریس^{۱۴} ذکر شده‌اند، در قانون مسکوت باقی مانده‌اند. در خصوص دانش سنتی مرتبط با جغرافیای ایران نیز به‌کرات با سایر کشورها چالش‌هایی پدید آمده است که هر دو گروه مصاحبه‌شونده Q4 و Q6 اظهار داشتند که پیوستن ایران به معاهدات بین‌المللی، بخشی از این چالش‌ها را مرتفع می‌کند. همچنین لازم است در خصوص فناوری‌های خاص، دولت از مجوزهای اجباری استفاده کرده و از منابع عمومی و امنیت ملی حراست کند. در موضوع اسرار تجاری نیز قانون ایران مسکوت است و اقدامات مالک آن برای حفظ اسرار تجاری از پشتیبانی قانونی بهره‌مند نمی‌شود.

۱۲.۳. توسعه نظامات پشتیبان

توسعه نظام مالکیت صنعتی علاوه بر نظام ارزیابی و ثبت و دادرسی کارآمد و نیز تکمیل نظامات قانونی پشتیبان، مستلزم نظام‌های پشتیبان در حوزه آموزش و تجاری‌سازی است که گروه مصاحبه‌شونده Q5 بیان کردند که لزوماً به موضوعات حقوقی مرتبط نمی‌شود، ولی عملکرد کلی نظام را متأثر می‌کند. ابتدا باید توجه شود که در نظامات علمی، آنچه در قالب اختراع قابل‌انتشار است، به‌صورت مقاله افشا نشود (گروه

ناشی از گواهینامه اختراع)، ماده ۲۸ (حقوق ناشی از ثبت طرح صنعتی) و ماده ۴۰ (حقوق ناشی از ثبت علامت) نقض حقوق به شمار آید یا طبق ماده ۴۷ (استفاده از نام تجاری توسط اشخاص ثالث) عمل غیرقانونی تلقی شود، مجرم شناخته‌شده و علاوه بر جبران خسارت به پرداخت جزای نقدی از ۱۰ میلیون ریال تا ۵۰ میلیون ریال یا حبس تعزیری از ۹۱ روز تا ۶ ماه یا هر دوی آن‌ها محکوم می‌شود. مصاحبه‌شونده Q1 و Q6 بیان داشتند که باتوجه‌به ارزش اختراعات به نظر می‌رسد میزان جزای نقدی در نظر گرفته‌شده در قانون میزان بازدارندگی لازم را نداشته و باید بازنگری در این زمینه صورت گیرد.

از سوی دیگر بازدارندگی نباید فقط به صورت مجازات دیده شود. روال‌های گمرکی یکی از گلوگاه‌های مهم اجرای مقررات حمایت از مالکیت صنعتی هستند. جلوگیری از واردات کالاهایی که مالکیت صنعتی را نقض کرده‌اند و یا ایجاد موانع برای صادرات کالاهای موارد مهمی هستند که باعث بازدارندگی و حمایت مؤثر از حقوق مالکیت صنعتی می‌شود.

۱۱.۳. تکمیل نظامات قانونی

اگرچه موضوع مالکیت صنعتی در قانون ۱۳۸۶ مورد توجه قرار گرفته، اما در برخی موارد مکمل در این قانون مورد توجه کافی قرار نگرفته است. گروه مصاحبه‌شونده Q4 اظهار کردند که مدل‌های کوچک و اختراعات کاربردی^{۱۳} تاکنون در قانون مورد حمایت قرار نگرفتند. علاوه بر اختراع که ابزاری کارآمد برای حفاظت از دستاوردهای فناورانه به حساب می‌آید، اختراعات کاربردی را می‌توان برای حفاظت از اختراعات کوچک و پیشرفت‌های فنی جزئی و اغلب محلی به کار گرفت. اختراعات کاربردی دارای شرایط و الزامات کمتر

۱۴. کنوانسیون پاریس یا به عبارت دقیق‌تر، کنوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی در مارس ۱۸۸۳ میلادی، در شهر پاریس به امضا رسید. این معاهده که از کلیدی‌ترین توافق‌نامه‌های بین‌المللی در حوزه مالکیت فکری به شمار می‌رود، ناظر بر «مالکیت صنعتی» است که گستره وسیعی از موضوعات، شامل ثبت اختراع، علائم و نشان‌های تجاری، طراحی‌های صنعتی، یوتیلیتی مدل‌ها، اسامی تجاری، نشانه‌های جغرافیایی (نشانه‌ها و اسامی مبدأ) و جلوگیری از رقابت غیرمنصفانه را دربر می‌گیرد.

13. Utility model

در باب اهمیت وکیل اختراع^{۱۶} در بخش یافته‌ها صحبت شد. ثبت اختراع و دریافت گواهی، نیازمند طی کردن یک فرایند حقوقی نسبتاً پیچیده است که نیاز به آشنایی با مبانی اختراع و مهارت‌های مرتبط، مانند پیش‌نویسی^{۱۷} و طی رویه‌های رسمی در دفاتر ثبت اسناد دارد. در این مسیر، بسیاری از متقاضیان ترجیح می‌دهند تا از مشاوره‌ها و کمک‌های وکلای حقوقی ثبت اختراع استفاده کنند. یک وکیل ثبت اختراع، نماینده‌ای حرفه‌ای و واجد شرایط است که از طرف متقاضی، برای تنظیم درخواست ثبت اختراع و پیگیری پرونده در مراحل مختلف تا اعطای گواهی منصوب شده و اقدامات لازم را به نمایندگی از متقاضی انجام می‌دهد. همچنین وکیل ثبت اختراع طبق تعریف اداره ثبت اختراع اروپا^{۱۸}، یک نماینده حرفه‌ای و واجد شرایط است که از طرف متقاضی برای تنظیم درخواست ثبت اختراع و یا پیگیری آن در مراحل مختلف تا اعطای گواهی منصوب شده است. در ایران نیز علی‌رغم وجود وکلای اختراعات که تعداد ایشان بسیار محدود است و تجربیات این وکلا در بیشتر مواقع از راه تجربه و نه آموزش رسمی کسب شده است، بخش نگارش اظهارنامه و آماده‌سازی اسناد ثبت اختراع توسط کارگزاران ثبت اختراع صورت می‌گیرد. این در حالی است که طبق تعریف مطرح‌شده از وکیل ثبت اختراع، تهیه پیش‌نویس درخواست‌های ثبت اختراع و محتوای دقیق آن‌ها و پگیری امور قانونی مرتبط برعهده وکیل ثبت اختراعات است. تحقیقات نشان می‌دهد که موفقیت ثبت اختراع نه‌تنها به تکنیک‌های خاص تهیه پیش‌نویس اختراع مربوط می‌شود، بلکه می‌تواند به ویژگی‌های وکلایی که درخواست ثبت

مصاحبه‌شونده Q6). بنابراین سیستم ارتقای آموزشی کشور باید به‌گونه‌ای طراحی شود که پافشاری بر مقاله کشور را از درآمد حاصل از اختراع محروم نکند. همچنین بنابر نظر گروه مصاحبه‌شونده Q4، لازم است با تسهیل تجاری‌سازی فناوری‌ها، عرضه اختراعات تقویت شود.

به‌خصوص پژوهش‌هایی که با منابع دولت و بخش عمومی تامین مالی می‌شود، مشابه قانون بای دال ثبت اختراعات به پژوهشگران و مؤسسات پژوهشی واگذار شود. همچنین نظام قراردادی کشور در حوزه قراردادهای واگذاری بهره‌برداری^{۱۵} (لیسانس) تقویت شده و روزآمد شود.

همچنین لازم است نظام‌های مکمل به حوزه قیمت‌گذاری و ارزش‌گذاری دارایی مشهود توسعه یابد تا بازار عرضه و تقاضای ثبت اختراع تقویت شود. در انتها نیز باید به ثبت خارجی اختراعات با کیفیت داخلی در خارج از کشور توجه شود تا امکان پشتیبانی مؤثر از صادرات کالاهای مرتبط تقویت شود.

براساس مقولات استخراج‌شده در این مقاله، الزامات سیاستی به شرح نشان داده شده در تصویر شماره ۱ پیشنهاد می‌شود.

۱۳.۳. بحث در خصوص یافته‌ها

بنابر آنچه پیش‌تر گفته شد، هدف این پژوهش بررسی الزامات سیاستی در جهت تقویت و توسعه نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران است که عناصر مختلف این الزامات بررسی شد. در ادامه جهت بررسی اعتبار پیشنهادات مطرح‌شده، یافته‌های مطالعه با یافته‌های مطالعات مشابه دیگر مقایسه می‌شود.

16. Patent attorney

17. Drafting

18. European Patent Office (EPO)

15. Licensing

اختراعات^{۱۹} دیگر می‌شوند و به صاحبان آن‌ها رانت‌های قابل توجهی را می‌دهند (مرجس، ۱۹۹۴).

اختراعات با ارزش خصوصی پایین و ارزش اجتماعی بالا: این دسته، اختراعات رایجی هستند و در اشکال مختلفی وجود دارند. مثال آن، دارویی است به نام «ارفان»^{۲۰} که اختراعی با ارزش خصوصی پایین اما ارزش اجتماعی بالاست، چراکه این داروها در صورت تولید و توزیع برای جامعه ارزشمند خواهند بود، اما هیچ شرکتی نمی‌تواند سود زیادی از آن‌ها به دست آورد (روین، ۲۰۰۸). چراکه هزینه‌های دریافت تأییدیه سازمان غذا و دارو آمریکا^{۲۱} بسیار زیاد و در حدود ده‌ها یا صدها میلیون دلار است.

اختراعات با ارزش خصوصی و اجتماعی پایین: این دسته اختراعات مزاحم برای سایر بنگاه‌های بزرگ با نوآوری‌های جدید هستند که باعث وقوع پدیده باج‌گیری اختراع^{۲۲} می‌شود.

در تصویر شماره ۲، ارزش‌های اجتماعی و خصوصی انواع مختلف اختراعات به همراه ویژگی‌های بخش دیده می‌شود.

متأسفانه به دلیل عدم ماهیت و نگاه تجاری به ثبت اختراعات و وجود مشوق‌های غیرضروری و انگیزه رزومه‌سازی برای افراد، بیشتر افراد حقیقی به سمت ثبت اختراع حرکت می‌کنند تا افراد حقوقی و شرکت‌ها. به نحوی که مالکیت اختراعات ثبت‌شده برای افراد حقیقی و حقوقی در سال ۱۴۰۰، به ترتیب ۸۶/۱ و ۱۳/۹ درصد بوده است (دارکوب، ۱۴۰۰). گرچه مطالعات نشان می‌دهد شرکت‌ها، دانشگاه‌ها و مؤسسات دولتی ارزش بیشتری برای ثبت اختراع

اختراع را آماده می‌کنند نیز مرتبط باشد (کلینکوچ و زمیمول، ۲۰۲۲).

از سوی دیگر، نهاد متولی ارزیابی اظهارنامه اختراعات به جهت ارزیابی کامل و دقیق، نیازمند جبران هزینه‌های ارزیابی، نگهداری اسناد و غیره است که بخشی از این هزینه، از مخترع دریافت می‌شود که این هزینه دریافتی در ایران به نسبت سایر کشورهای پیشرو در ثبت اختراعات، مبلغ ناچیزی است. اما آیا افزایش هزینه ثبت اختراعات برای تمامی اختراعات به یک میزان باید باشد؟ فرض کنید ۲ شاخصه اساسی برای هر اختراع وجود دارد؛ ارزش خصوصی اختراع ثبت‌شده (آنچه برای دارنده اختراع ارزش دارد) و ارزش عمومی یا اجتماعی اختراع (آنچه برای رفاه اجتماعی در کل ارزش دارد). بنابراین اختراعات به ۴ دسته زیر تقسیم می‌شوند (ماسور، ۲۰۱۰).

اختراعات با ارزش خصوصی و اجتماعی بالا: این دسته، شامل اختراعات جدید و ارزشمندی هستند که رفاه اجتماعی ملموسی ایجاد می‌کنند. مانند ترکیبات دارویی جدید، مدارهای کامپیوتری و غیره. سیستم‌های ثبت اختراع در دنیا به گونه‌ای طراحی شده‌اند که دقیقاً این نوع اختراعات که دارای ارزش خصوصی اجتماعی بالا هستند را ترویج کنند. ثبت این اختراعات هزینه‌بر است، اما بعید است هزینه به دست آوردن حق ثبت اختراع باعث دلسردی محققانی شود که معتقدند کار آن‌ها به اختراعات مفید و قابل فروش منجر می‌شود.

اختراعات با ارزش خصوصی بالا و ارزش اجتماعی پایین: این دسته، اختراعاتی هستند که نوآوری‌های جزئی یا بی‌اهمیتی دارند که کمک چندانی به دانش عمومی نمی‌کنند، اما منجر به مسدود کردن

19. Blocking patents

20. Arfun

21. U.S. Food and Drug Administration (FDA)

22. Patent Trolling

یک شرکت فعال در حوزه صدور مجوز بهره‌برداری از ثبت اختراع در ایالات متحده به نام پی‌ام‌سی^{۲۴} وجود دارد که تعداد زیادی پرونده در حال ارزیابی را مدیریت می‌کند و تنها بر صدور و مدیریت مجوزهای بهره‌برداری از اختراعاتی متعلق به بنیان‌گذار خود، یعنی جان‌هاروی^{۲۵} متمرکز است. اختلاف اپل و این شرکت به سال ۲۰۱۵ میلادی بازمی‌گردد؛ زمانی که این شرکت، اپل را به نقض یکی از اختراعات خود در حوزه مدیریت حقوق دیجیتال متهم کرد. در ادامه، اپل اعتبار ثبت اختراع مذکور را به چالش کشید و حتی رأی به بی‌اعتبار بودن ادعاهای این ثبت اختراع هم صادر شد. باین‌حال، دادگاه تجدیدنظر در مارس ۲۰۲۰ میلادی، این رأی را برگردانده و دادگاه منطقه‌ای تگزاس در سال جاری، اپل را به پرداخت غرامت ۲۲۳ میلیون یورویی ملزم کرد. گرچه با گذشت زمان مشخص شد حق با اپل بوده است (کانون ثبت اختراع ایران، ۱۴۰۰) اما هزینه بالای غرامت، نشان از شناور بودن و متناسب بودن غرامت با ارزش اختراع است. در مطالعه‌ای دیگر، دعاوی قضایی در ۴ کشور آمریکا، چین، آلمان و انگلستان بررسی شدند که در جدول ۴. مقایسه دادرسی قضایی پرونده‌های ثبت اختراع در کشورهای آمریکا، آلمان، چین، انگلستان، منبع: کانون پتنت ایران. قابل مشاهده است (زارعی، ۱۳۹۹). این نتایج ۲ نکته مهم را نمایش می‌دهد: اول اینکه دعاوی قضایی مربوط به اختراعات بسیار هزینه‌بر هستند و عموماً از عهده یک شرکت کوچک یا مخترع خارج هستند و دوم، میزان شناور و بالای غرامت‌های تعیینی از سوی دادگاه‌هاست که تأکیدی مجدد بر اهمیت میزان جرائم و غرامت‌های مرتبط با نقض حق اختراع است.

قائل هستند و مایل به پرداخت هزینه‌های بالاتر برای به دست آوردن حقوق ثبت اختراع هستند (لوین، ۲۰۰۴)، اما در کشور ما افراد حقیقی به دلیل ایجاد رزومه و پایین بودن هزینه ثبت، بیشتر به سمت ثبت اختراع می‌روند و افراد حقوقی و شرکت‌ها به خاطر دور بودن از لبه فناوری به دلایلی چون تحریم و دور بودن از بازار جهانی، کمتر تمایل دارند تا ثبت اختراع انجام دهند.

در نهایت نیز یکی از شاخص‌های اصلی که منجر می‌شود تا افراد نتوانند به‌سادگی به سمت نقض حق اختراع سایرین حرکت کنند، مجازات‌های هنگفتی است که در قوانین کشورها برای نقض حق اختراع در نظر گرفته شده است. به‌عنوان مثال طبق قوانین ایالات متحده، تخلف هنگامی رخ می‌دهد که نقض‌کننده ثبت اختراع، محصولی شبیه آنچه اختراع آن به ثبت رسیده است را ساخته، فروخته، بدون مجوز استفاده کرده، به کشور وارد کرده یا پیشنهاد فروش آن را به کسی داده است. مخترعان جهت ابداع فرآورده یا فرایندی خاص هزینه‌های بسیاری را متقبل می‌شوند و برای ثبت آن اختراع نیز به همین ترتیب مجبور به پرداخت هزینه‌های گزافی هستند. حال اگر شخص دیگری بدون مجوز صاحب حق، اختراع وی را نقض کند، برگشت‌پذیری سرمایه‌های مخترع با مشکل مواجه خواهد شد، بنابراین وی و مبتکران بالقوه انگیزه لازم برای ابداع و نوآوری را از دست خواهند داد (صادقی، نجفی و مدنی، ۱۳۹۲) که این امر موجب کاهش سطح رفاه عمومی نیز می‌شود (بادینی و نجفی، ۱۳۹۶).

یکی از مصادیق مجازات‌های هنگفت و متناسب با اختراع، جریمه شرکت اپل^{۲۳} در پی نقض یک اختراع مرتبط با مدیریت حقوق دیجیتال است.

24. PMC

25. John Harvey

23. Apple

ارتقای نظام دادرسی: <ul style="list-style-type: none"> • تفکیک پرونده های ابطال و نقض حقوق • جرم انگاری کیفی متناسب • بازدارندگی مجازات و حقوقی 	ارتقای نظام ثبت: <ul style="list-style-type: none"> • ساختارمند شدن نظام ارزیابی • ایجاد و توسعه وکلای ثبت اختراع • افشای موثر • واقعی کردن هزینه ها • تقسیم کار نهادی 	توسعه کارکردهای اصلی نظام			
تکمیل نظامات قانونی: رقابت منصفانه مجوزهای اجباری ابزار تجاری توسعه مدل های کاربردی					
بهبود کارکردهای نظام ارزش گذاری دارایی نامشهود و قیمت گذاری دانش فنی	توسعه نظام ارتباطات بین المللی و مشارکت موثر در معاهدات خارجی مرتبط	تکمیل نهادهای تجاری سازی و کاهش هزینه های مبادله در قراردادهای بهره برداری	ساماندهی نظام انتشارات علمی در تفکیک ثبت خروجی به عنوان مقاله یا اختراع	ارتقای نظام ترویج و آموزش مالکیت فکری در دوره های عمومی و تکمیلی	توسعه نظام های پشتیبان

تصویر ۱. نمایش الزامات سیاستی پیشنهادی

۴. بحث و نتیجه گیری

چالش های متعدد این نظام موشکافی شود. مقولات یکپارچه ساز برای تدوین چارچوب سیاستی ارتقای مالکیت صنعتی در ایران در قالب ۴ نظام ارزیابی و ثبت، نظام دادرسی، نظام قانونی مکمل و نظام های پشتیبان از یکدیگر متمایز شدند که درباره آنها مختصر بحث می شود.

۴.۱. اصلاح نظام ارزیابی و ثبت

اولین پیشنهاد براساس یافته ها نظام ارزیابی و ثبت است که منظور از آن، فرایندهای ثبت اظهارنامه، بررسی شکلی و ماهوی، صدور گواهی و افشاست. در این نظام چند مسئله محوری می بایست اصلاح شود که اولین آن ساختارمند شدن نظام ارزیابی به معنای وجود یک دستورالعمل مکفی برای ارزیابی تقاضانامه های اختراعات و رویه ای درونی و واحد برای بررسی تقاضانامه هاست. در صورتی که دستورالعملی جامع برای انواع اختراعات وجود داشته باشد و ارزیابی ماهوی بر مبنای آن صورت پذیرد، از ثبت ادعاهای مشابه در اختراعات جلوگیری شده و باعث

کشورهای در حال توسعه همچون ایران توجه ویژه ای به تقویت نظام مالکیت فکری داشته اند. سیاست تقویت نظام مالکیت فکری در کشورهای در حال توسعه ابزاری برای بسترسازی، پشتیبانی، تشویق و خلق علم، فناوری و نوآوری است و زمینه هم پایی فناورانه در این کشورها را فراهم می آورد (حبیبی و کلانتری، ۱۳۹۶). در ایران نیز علی رغم سابقه طولانی در نگارش قوانین مالکیت فکری، همچنان نظام مالکیت صنعتی که یکی از مهم ترین شاخه های نظام مالکیت فکری در کشور است، با ضعف هایی روبه روست. براساس روش تحقیق مدنظر برای هدایت این پژوهش، ابتدا مطالعات گسترده ای از پژوهش های پیشین به عمل آمد و خلأ وجود یک دسته بندی ساختاریافته از چالش های اصلی نظام مالکیت صنعتی بسیار هویدا بود. سعی شد تا با بازیگران و اثرگذاران مختلف نظام مالکیت صنعتی مصاحبه نیمه ساختاریافته صورت بگیرد تا

	ارزش اجتماعی بالا	ارزش اجتماعی پایین یا منفی
ارزش خصوصی بالا	محصولات تجاری پیشران‌ها دارای اجزای اصلی و مهم	مسدود کردن اختراع دارای نوآوری کم
ارزش خصوصی پایین	به شدت کمیاب	اختراع مزاحم نوآوری جزئی

تصویر ۲. ارزش‌های اجتماعی و خصوصی انواع اختراعات

مبتنی بر ارتقای نظام مالکیت صنعتی در کشور ضرورت دارد. آموزش کارشناسان و وکلای این حوزه، می‌بایست به صورت ساختار یافته صورت گیرد و تمامی فعالین رسمی این حوزه، دارای مجوز از یک مرجع علمی باشند. بررسی اختراعات بیشتر از آنکه به مباحث حقوقی مربوط باشد شامل بحث‌های فنی است که لزوم درک صحیح کارشناسان، چه کارشناسان کارگزاری و چه کارشناسان دادگستری را بیش از پیش یادآور می‌شود. بنابراین پیشنهاد می‌شود تمامی وکلا، کارشناسان کارگزاری و کارشناسان دادگستری (هیئت‌های کارشناسی) پیش از قبول و رسیدگی به پرونده‌های اختراعات، حدنصاب علمی ایشان در بررسی اختراعات از سوی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری را سنجیده و گواهی اعتبار علمی برای ایشان صادر شود.

۳.۴. افشای مؤثر اختراعات

کارکردها و ساختار، اجزای اصلی نظام مالکیت فکری هستند. کارکرد اصلی نظام مالکیت فکری تشویق به اختراع، خلاقیت و در نتیجه نوآوری است که این ایجاد انگیزه از ۳ طریق انجام می‌شود؛ ایجاد حق

کاهش پرونده‌های ابطال گواهی‌های ثبت اختراعات در مراجع قضایی می‌شود. همچنین تعریف دقیق هریک از ۳ ویژگی اختراعات به خصوص گام ابتکاری، می‌بایست شفاف و روشن باشد تا هر ارزیاب خبره‌ای بتواند بر مبنای آن‌ها ویژگی‌های اختراع را ارزیابی کرده تا بدین گونه کیفیت اختراعات ثبت شده نیز روز به روز افزایش یابد. بنابراین پیشنهاد می‌شود تا مرکز مالکیت فکری دستورالعملی جامع و متناسب با تقسیم‌بندی‌های بین‌المللی (مانند فصول کتابچه راهنمای رویه بررسی اختراعات آمریکا^{۲۶} که شامل بیش از ۲۰۰۰ صفحه توضیح و مثال درباره چگونگی ارزیابی و احراز شرایط لازم برای ثبت اختراع است) و با استفاده از متخصصین فنی و حقوقی حوزه مالکیت فکری تدوین کند. این دستورالعمل می‌بایست برای تمامی تقسیم‌بندی‌های اختراعات به صورت مجزا، روش ارزیابی جداگانه‌ای پیش‌بینی کند تا وحدت رویه میان ارزیابان ماهوی اختراعات صورت پذیرد.

۲.۴. ایجاد و توسعه وکلای ثبت اختراع

ایجاد و توسعه وکلای ثبت اختراع با توانمندی‌های

26. Manual of Patent Examining Procedure (MPEP)

جدول ۴. مقایسه دادرسی قضایی پرونده‌های ثبت اختراع در کشورهای آمریکا، آلمان، چین، انگلستان

کشور	مدت‌زمان رسیدگی	بیشترین غرامت تعیینی (دلار)	میانگین هزینه (دلار)
آمریکا	۲۴ تا ۴۸ ماه	۲/۵ میلیارد	۳۵۰ هزار تا ۵/۵ میلیون
چین	۸ تا ۱۴ ماه	۷/۲۴ میلیون	۴۰۰۰ تا ۷۵۰۰
آلمان	۸ تا ۲۴ ماه	۲/۷ میلیون	۸۳ هزار تا ۵۹۴ هزار
انگلستان	۶ تا ۱۲ ماه	۵/۳۱ میلیون	۳۳۱ هزار تا ۲/۶۵ میلیون

منبع: کانون پتنت ایران

اطلاعات کامل تقاضانامه اختراعات به‌صورت سالیانه و عمومی باید افشا شود.

۴.۵. تقسیم کار نهادی

تقسیم کار نهادی از طولانی‌ترین بحث‌ها میان دولت و قوه قضاییه بر سر مرکز مالکیت فکری در کشور است که تجربه کشورهای پیشرو، نهاد مستقل دستگاه اجرایی را تأیید می‌کند. موتور محرک توسعه هر کشوری، نوآوری و تحقیقات است. این در حالی است که تمامی متولیان علم، فناوری و نوآوری در کشور ذیل قوه مجریه فعالیت می‌کنند و رسالت قوه قضائیه اساساً پرداختن به مقوله توسعه علم، فناوری و نوآوری در کشور نیست. کمالینکه در کشورهای پیشرویی همچون آمریکا و چین، متولی ثبت و حمایت از مخترعین در ساختار قوه اجرایی تعبیه شده است. بنابراین اهمیت پیوستن مرکز مالکیت فکری به ساختار قوه مجریه و تشکیل سازمانی مجزا ذیل نهاد ریاست جمهوری همچون سازمان ملی استاندارد ایران می‌تواند کیفیت بررسی اختراعات را بهبود بخشد و اعتماد از دست‌رفته نوآوران و مخترعان ایرانی را برگرداند. بنابراین پیشنهاد می‌شود تا پیرو فصل چهارم سند جامع علمی کشور و اشاره صریح به ثبت و اعتبارسنجی مالکیت فکری در حوزه

انحصاری برای دارایی فکری در مدت‌زمان محدود، محافظت مالک در برابر رقابت غیرقابل کنترل و ایجاد چارچوبی برای طبقه‌بندی و انتشار اطلاعات فناورانه در سراسر جهان. انتشار و افشای مؤثر اختراعات می‌بایست مطابق با طبقه‌بندی‌های بین‌المللی توسط مرکز مالکیت فکری و با استفاده از پایگاه داده ثبت اختراعات قوه قضاییه صورت پذیرد.

۴.۴. واقعی کردن هزینه‌های ثبت

متناسب نبودن هزینه‌های دریافتی برای ارزیابی و ثبت اختراع، کاهش کیفیت ارزیابی اختراعات را به دنبال داشته و آمار تأیید ادعاهایی که صلاحیت دریافت حق ثبت اختراع را ندارند افزایش می‌دهد. از این‌رو سازوکاری که بتواند در عین متناسب بودن هزینه‌های پرداختی، رتبه کشور را در تعداد ثبت اختراعات حفظ کند باید وجود داشته باشد. بنابراین پیشنهاد می‌شود تا مرکز مالکیت فکری، تعرفه‌گذاری را به‌صورت شناور و به‌صورت سالیانه بر مبنای حقوق و دستمزد ارزیابان، محاسبه و اعلام عمومی کند. همچنین جهت افزایش سرمایه اجتماعی این مرکز و افزایش اعتماد نوآوران جهت ثبت اختراعات خود در داخل کشور، شاخص‌های تعداد اختراعات هر حوزه، تعداد گواهی‌های ابطال شده مراجع استعلام و

مجازات را متناسب با شاخص قیمت سالیانه که توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران هر ساله اعلام می‌شود، محاسبه و دریافت کند. همچنین مرکز مالکیت فکری، آیین‌نامه دقیق تعیین خسارات وارده به مخترع را برای انواع اختراعات مطابق با طبقه‌بندی‌های بین‌المللی اختراعات به نگارش درآورده و کارشناسان دادگستری بر مبنای این آیین‌نامه به تعیین خسارت بپردازند.

۷.۴. تکمیل نظامات قانونی

تکمیل نظامات قانونی به این معناست که به سایر مؤلفه‌های مالکیت فکری همچون مدل‌های کوچک و اختراعات کاربردی، رقابت منصفانه و اسرار تجاری نیز در قانون اشاره شده و برای سامان‌دهی آن‌ها چاره‌ای اندیشیده شود.

۸.۴. نظامات پشتیبان

منظور از نظامات پشتیبان نیز توسعه نظام‌های پشتیبانی از آموزش و تجاری‌سازی است که لزوماً به موضوعات حقوقی مرتبط نمی‌شود و توسعه نظام‌های مکملی چون قیمت‌گذاری و ارزش‌گذاری دارایی‌های مشهود را پیشنهاد می‌کند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

تمامی اصول اخلاق پژوهش (از جمله آگاهی کامل شرکت‌کنندگان از روند اجرای پژوهش، محرمانه ماندن اطلاعات آن‌ها، اجازه خروج از پژوهش هر زمان که بخواهند و هرگونه حقوقی که مربوط به شرکت‌کنندگان بود) در این مقاله رعایت شده است.

علم و فناوری در قوه مجریه و ایجاد نهاد دادرسی تخصصی علم و فناوری برای رسیدگی به شکایات و دادخواهی‌ها در قوه قضائیه، سازوکار لازم جهت انتقال این مرکز به قوه مجریه فراهم شود و نهادی تحت عنوان «سازمان ملی مالکیت فکری ایران» ذیل نهاد ریاست جمهوری با انتخاب ریاست آن از سوی رئیس‌جمهور، به وظیفه اصلی خود در زمینه اختراعات که ثبت و اعتبارسنجی اختراعات است اقدام کند.

۶.۴. نظام دادرسی

دومین نظام مورد بحث، نظام دادرسی است که خود بر مشتمل بر ۳ محور اصلی است:

اول تفکیک پرونده‌های ابطال و نقض حقوق به‌طوری که لازم است پرونده‌های ابطال از سازوکار دادرسی خارج و به بخش تجدید نظر در نظام ثبت ارجاع شوند. دوم جرم‌انگاری کیفری متناسب با جرم است و سوم بازدارندگی لازم در مجازات. باتوجه به ارزش اختراعات به نظر می‌رسد میزان جزای نقدی در نظر گرفته‌شده در قانون سال ۱۳۸۶، میزان بازدارندگی لازم را نداشته و باید بازنگری در این زمینه صورت گیرد. در قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری (۱۳۸۶) آمده است که در صورت ارتکاب جرم در خصوص ثبت اختراعات، مجرم علاوه بر جبران خسارت به پرداخت جزای نقدی از ۱۰ میلیون ریال تا ۵۰ میلیون ریال یا حبس تعزیری از ۹۱ روز تا ۶ ماه یا هر دو آن‌ها محکوم می‌شود. باتوجه به ارزش اختراعات به نظر می‌رسد میزان جزای نقدی در نظر گرفته‌شده، میزان بازدارندگی لازم را نداشته و باید بازنگری در این زمینه صورت گیرد. بنابراین پیشنهاد می‌شود تا قوه قضائیه به جهت ایجاد بازدارندگی لازم میزان

حامی مالی

این مقاله پژوهشی با حمایت پژوهشکده مطالعات فناوری ریاست جمهوری تهیه شده است.

مشارکت نویسندگان

مفهوم سازی، روش شناسی، اعتبار سنجی و تحلیل: میثم نریمانی؛ تحقیق و بررسی: امیرمحمد احمدی؛ منابع، نگارش پیش نویس، ویراستاری، نهایی سازی، بصری سازی، نظارت و مدیریت پروژه نوشته: میثم نریمانی و امیرمحمد احمدی.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

منابع فارسی

- قربانی فر، م. (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی نقض حق اختراع در حقوق ایران و انگلیس. *تعالی حقوق*، ۳(۱۹)، ۷-۴۴.
- کانون پتنت ایران. (۱۴۰۰). فرار اهل از یک دعوی جالب و پرداخت گرامتی ۳۰۸ میلیون دلاری.
- ماندگار، م. و رنجبر، م. (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی فرایند قانونی تجاری سازی حق اختراعات در ایران و انگلستان. *تحقیقات حقوقی بین‌المللی*، ۱۱(۴۰)، ۲۷۰-۲۳۴.
- محمدپور، ا. (۱۳۹۰). *روش تحقیق کیفی ضد روش*. تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- بادینی، ح. و نجفی، ح. (۱۳۹۶). مطالعه ی تطبیقی ارکان تحقق نقض غیرمستقیم حق اختراع. *پژوهش حقوق خصوصی*، ۵(۱۸)، ۹-۴۲.
- باقری، س. ک. (۱۳۹۲). نگاهی تحلیلی به عملکرد نظام ثبت اختراع ایران. *رهیافت*، ۲۳(۵۵)، ۱۲-۱.
- حبیبی، س. و کلانتری، ا. (۱۳۹۶). بررسی نقش سیاست حقوق مالکیت فکری در هم‌پایی فناوریانه کشورهای در حال توسعه. *سیاست‌گذاری عمومی*، ۳(۲)، ۱۵۲-۱۳۵.
- زارعی، ل. (۱۳۹۹). دعاوی قضایی ثبت اختراع در کشورهای چین، آلمان و انگلستان.
- شاه‌آبادی، ا. و ساری گل، س. (۱۳۹۴). تأثیر حقوق مالکیت فکری بر نابرابری درآمد در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته منتخب. *فصلنامه علمی نظریه‌های کاربردی اقتصاد*، ۲(۱)، ۸۲-۶۳.
- شعوری، م. و نجفی، ا. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر توسعه نظام مالکیت فکری و دانش ثبت شده در ایجاد انگیزه برای نوآوری صنعت. *ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، ۷(۳)، ۲۵۰-۲۱۷.
- شیخی، م. (۱۳۸۶). راهکارهای کیفی مقابله با نقض حقوق مالکیت صنعتی: با لحاظ حقوق تطبیقی. *حقوق اسلامی*، ۴(۱۳)، ۲۰۲-۱۷۷.
- صادقی، م.، نجفی، ح. و مدنی، م. (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی شرط گام ابتکاری در نظام اختراعات. *مطالعات حقوق خصوصی*، ۴۳(۱)، ۱۳۱-۱۱۳.
- علیزاده، پ. (۱۳۹۲). *مروری بر سیاست‌های حمایت از تجاری سازی اختراعات در ایران*. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- فطرس، م. ح.، فرزین، م. ر. و نجارزاده نوش آبادی، ا. (۱۳۹۰). بررسی اثر حقوق مالکیت فکری روی نوآوری کشورهای اسلامی در حال توسعه. *پژوهشنامه اقتصادی*، ۱۱(۴۰)، ۳۲۲-۳۰۳.
- قربانی سیاوشانی، ا.، داوری، ع.، فقیهی، م.، زند حسامی، ح. و فتحی زاده، ا. ه. (۱۳۹۸). شناسایی عوامل مؤثر بر حمایت از مالکیت صنعتی با هدف توسعه کارآفرینی. *فصلنامه علمی مدیریت توسعه فناوری*، ۷(۱)، ۶۳-۳۷.

References

- Adams, S. (2008). Globalization and income inequality: Implications for intellectual property rights. *Journal of Policy Modeling*, 30(5), 725-735. [DOI:10.1016/j.jpolmod.2007.10.005]
- Adoma, D. (2016). The role of intellectual property rights protection in stimulating creativity and innovation: The case of Ghana. [MSc. Thesis]. Accra: University of Ghana. [Link]
- Akkoyunlu, S. (2013). The correlation between the level of patent protection and international trade. Bern: NCCR Trade Regulation. [Link]
- Aminlou, M., & Yaghoubi, M. (2019). [The policies of intellectual property system for innovation development (Persian)]. *Journal of Science and Technology Policy*, 12(2), 269-284. [Link]
- Alizadeh, P. (2012). [An overview of policies to support the commercialization of inventions in Iran (Persian)]. Tehran: Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic of Iran. [Link]
- Arundel, A., & Bordoy, C. (2008). *Developing internationally comparable indicators for the commercialization of publicly-funded research*. Maastricht: UNU-MERIT. [Link]
- Lionel Bently, L., Sherman, B., Gangjee, D., & Johnson, P. (2004). *Intellectual property law*. Oxford: Oxford University Press. [Link]
- Badini, H., & Najafi, H. (2017). [Legal regime of indirect patent infringement: A comparative study (Persian)]. *Private Law Research*, 5(18), 9-42. [DOI:10.22054/jplr.2017.7401]
- Bagheri, S. K. (2013). [An analytical look at the functioning of the Iranian patent system. *Rahyafi*, 23(55), 1-12. [Link]
- Bozeman, B. (2000). Technology transfer and public policy: A review of research and theory. *Research Policy*, 29(4-5), 627-655. [DOI:10.1016/S0048-7333(99)00093-1]
- Brander, J. A., & Spencer, B. J. (2023). Intellectual property infringement by foreign firms: Import protection through the ITC or court. *Journal of International Economics*, 140, 103694. [DOI:10.1016/j.jinteco.2022.103694]
- Campi, M., & Dueñas, M. (2016). Intellectual property rights and international trade of agricultural products. *World Development*, 80, 1-18. [DOI:10.1016/j.worlddev.2015.11.014]
- Chesbrough, H., & Ghafele, R. (2014). Open innovation and intellectual property: A two-sided market perspective. In H. Chesbrough & R. Ghafele (Eds.), *New frontiers in open innovation*. Oxford: Oxford University Press. [DOI:10.1093/acprof:oso/9780199682461.001.0001]
- Chu, A. (2021). *Macroeconomic effects of intellectual property rights: An updated survey*. Munich: Munich Personal RePEc Archive. [Link]
- Chu, A. C., & Peng, S. K. (2011). International intellectual property rights: Effects on growth, welfare and income inequality. *Journal of Macroeconomics*, 33(2), 276-287. [DOI:10.1016/j.jmacro.2010.10.002]
- Ciuriak, D. (2017). *Intellectual property proliferation: Strategic roots and strategic responses*. Waterloo: Centre for International Governance Innovation. [Link]
- Demey, Y. T., & Golzio, D. (2020). Search strategies at the European patent office. *World Patent Information*, 63, 101989. [DOI:10.1016/j.wpi.2020.101989]
- Eicher, T., & García-Peñalosa, C. (2008). Endogenous strength of intellectual property rights: Implications for economic development and growth. *European Economic Review*, 52(2), 237-258. [DOI:10.1016/j.eurocorev.2007.10.003]
- Fotros, M. H., Farzin, M. R., & Najarzadeh, A. (2011). [A survey on the impacts of intellectual property rights on innovations in Islamic developing countries (Persian)]. *Economics Research*, 11(40), 303-322. [Link]
- Gans, J. S., Hsu, D. H., & Stern, S. (2008). The impact of uncertain intellectual property rights on the market for ideas: Evidence from patent grant delays. *Management Science*, 54(5), 982-997. [DOI:10.1287/mnsc.1070.0814]

- Gong, H., Nie, L., Peng, Y., Peng, S., & Liu, Y. (2020). The innovation value chain of patents: Breakthrough in the patent commercialization trap in Chinese universities. *Plos One*, 15(3), e0230805. [DOI:10.1371/journal.pone.0230805]
- Ghorbanifar, M. (2017). [Comparative analyses of patent infringement in Iranian and English laws (Persian)]. *Culmination of Law*, 3(19), 7-44. [Link]
- Ghorbani Siavoshani, E., Davari, A., Faghihi, M., Zand-Hessami, H., & FathiZadeh, A. (2019). [Identifying the effective factors of industrial property protection aimed at developing entrepreneurship (Persian)]. *Journal of Technology Development Management*, 7(1), 37-63. [DOI:10.22104/JTDM.2019.3196.2107]
- Granstrand, O. (2003). Innovations and intellectual property studies. In O. Granstrand (Ed.), *Economics, law and intellectual property* (pp. 9-40). Berlin: Springer. [DOI:10.1007/978-1-4757-3750-9_2]
- Griffith, R., Miller, H., & O'Connell, M. (2014). Ownership of intellectual property and corporate taxation. *Journal of Public Economics*, 112, 12-23. [DOI:10.1016/j.jpubeco.2014.01.009]
- Grossman, G. M., & Lai, E. L. C. (2004). International protection of intellectual property. *American Economic Review*, 94(5), 1635-1653. [DOI:10.1257/0002828043052312]
- Guo, X. (2019). The status of intellectual property in the innovation system and its relationship with competitiveness. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 91, 613-616. [DOI:10.2991/edmi-19.2019.105]
- Habiba, S., & Kalantari, E. (2017). [An investigation of the role of intellectual property rights policy in technological catch up in developing countries (Persian)]. *Iranian Journal of Public Policy*, 3(2), 135-152. [DOI:10.22059/PPOLICY.2017.62833]
- Hage, J., & Hollingsworth, J. R. (2000). A strategy for the analysis of idea innovation networks and institutions. *Organization Studies*, 21(5), 971-1004. [DOI:10.1177/0170840600215006]
- Handayani, S., & Karnawati, Y. (2020). Achieving competitive advantage through intellectual capital. In S. Handayani, & Y. Karnawati (Eds.), *Annual international conference on accounting research (AICAR 2019)* (pp. 54-58). Amsterdam: Atlantis Press. [DOI:10.2991/aebmr.k.200309.013]
- Hertzfeld, H. R., Link, A. N., & Vonortas, N. S. (2006). Intellectual property protection mechanisms in research partnerships. *Research Policy*, 35(6), 825-838. [DOI:10.1016/j.respol.2006.04.006]
- Hsu, D. H., & Ziedonis, R. H. (2013). Resources as dual sources of advantage: Implications for valuing entrepreneurial-firm patents. *Strategic Management Journal*, 34(7), 761-781. [DOI:10.1002/smj.2037]
- Idris, K. (2003). *Intellectual property: A power tool for economic growth*. Geneva: World Intellectual Property Organization. [Link]
- Iran Patent Office. (1400). [Apple gets path to escape from an interesting lawsuit and paying 308 million dollars in compensation (Persian)]. Retrieved from: [Link]
- Kanwar, S., & Evenson, R. (2003). Does intellectual property protection spur technological change? *Oxford Economic Papers*, 55(2), 235-264. [DOI:10.1093/oep/55.2.235]
- Kim, Y. K., Lee, K., Park, W. G., & Choo, K. (2012). Appropriate intellectual property protection and economic growth in countries at different levels of development. *Research Policy*, 41(2), 358-375. [DOI:10.1016/j.respol.2011.09.003]
- Klincewicz, K., & Szumiał, S. (2022). Successful patenting-not only how, but with whom: The importance of patent attorneys. *Scientometrics*, 127(9), 5111-5137. [DOI:10.1007/s11192-022-04476-6]
- Lai, R. J., & Chen, C. Y. (2011). [The study of academic research trends in the patent related fields in Taiwan (Chinese)]. *Basic & Applied Sciences*, 8(1), 1-13. [DOI:10.6451/JETE.201103.0001]
- Lemley, M. A., & Shapiro, C. (2005). Probabilistic patents. *Journal of Economic Perspectives*, 19(2), 75-98. [DOI:10.1257/0895330054048650]

- Levin, R. (2004). A patent system for the 21st century. *Issues in Science and Technology*, 20(4), 49-54. [Link]
- Li, Y. (2011). Intellectual property and innovation: A case study of high-tech industries in China. *Oregon Review of International Law*, 13, 263. [Link]
- Mandegar, M., & Ranjbar, M. (2018). [A comparative study of the legal process of commercialization of patent rights in Iran and England (Persian)]. *International Legal Research*, 11(40), 234-270. [Link]
- Marjit, S., & Yang, L. (2015). Does intellectual property right promote innovations when pirates are innovators? *International Review of Economics & Finance*, 37, 203-207. [DOI:10.1016/j.iref.2014.11.023]
- Maskus, K. E., & McDaniel, C. (1999). Impacts of the Japanese patent system on productivity growth. *Japan and The World Economy*, 11(4), 557-574. [DOI:10.1016/S0922-1425(99)00012-2]
- Masur, J. S. (2010). Costly screens and patent examination. *Journal of Legal Analysis*, 2(2), 687-734. [DOI:10.1093/jla/2.2.687]
- Merges, R. P. (1994). Intellectual property rights and bargaining breakdown: The case of blocking patents. *Tennessee Law Review*, 62, 75. [Link]
- Nasheri, H. (2004). *Addressing global scope of intellectual property law*. Washington: National Institute of Justice. [Link]
- Mandal, P., & Vong, J. (2017). Business models for entrepreneurs: Commercializing, leveraging, and monetizing intellectual property rights in India and Asean countries. In K. V. Nithyananda (Ed.), *Entrepreneurship in technology for Asean* (pp. 15-32). Berlin: Springer. [DOI:10.1007/978-981-10-2281-4_2]
- Poltorak, A. I., & Lerner, P. J. (2011). *Essentials of intellectual property: Law, economics, and strategy*. Hoboken: John Wiley & Sons. [DOI:10.1002/9781118983805]
- Qin, X., Du, D., Liu, S., & Fan, F. (2017). [Spatial-temporal pattern and influencing factors in transforming efficiency of scientific research achievements of universities on a provincial scale in China based on the network SBM method (Chinese)]. *Geographical Research*, 36(9), 1641-1652. [DOI:10.11821/dljy201709004]
- Régibeau, P., & Rockett, K. (2010). Innovation cycles and learning at the patent office: Does the early patent get the delay? *The Journal of Industrial Economics*, 58(2), 222-246. [DOI:10.1111/j.1467-6451.2010.00418.x]
- Roin, B. N. (2008). Unpatentable drugs and the standards of patentability. *Texas Law Review*, 87, 503-569. [Link]
- Rossi, M. A., & Pammolli, F. (2005). Intellectual property, technological regimes and market dynamics. *Economia e Politica Industriale*, 2, 1000-1047. [DOI:10.1400/64411]
- Sadeghi, M., Najafi, H., & Madani, M. (2013). [Pathology of inventive step requirement in patents system (Persian)]. *Law Quarterly*, 43(1), 113-131. [DOI:10.22059/JLQ.2013.35283]
- Shahabadi, A., Sarigol, S. (2015). [The effect of intellectual property rights on income inequality in selected developed and developing countries (Persian)]. *Quarterly Journal of Applied Theories of Economics*, 2(1), 63-82. [Link]
- Scotchmer, S. (2004). *Innovation and incentives*. Cambridge: MIT press. [Link]
- Shin, W., Lee, K., & Park, W. G. (2016). When an importer's protection of IPR interacts with an exporter's level of technology: Comparing the impacts on the exports of the north and south. *The World Economy*, 39(6), 772-802. [DOI:10.1111/twec.12338]
- Sheikhi, M. (2007). [Criminal mechanisms for confronting breaches of industrial property rights: And a viewpoint from comparative law (Persian)]. *Islamic Law*, 4(13), 177-202. [Link]
- Shouri, M., & Najafi, A. (2018). [Investigating the effect of Intellectual Capital system and Students registered knowledge on creating incentives to industry innovation (Persian)]. *Journal of Innovation and Creativity in Human Science*, 7(3), 217-250. [Link]
- Stenholm, P., Acs, Z. J., & Wuebker, R. (2013). Exploring country-level institutional arrangements on the rate and type of entrepreneurial activity. *Journal of Business Venturing*, 28(1), 176-193. [DOI:10.1016/j.jbusvent.2011.11.002]

- Sun, Y., Zhang, C., & Kok, R. A. W. (2020). The role of research outcome quality in the relationship between university research collaboration and technology transfer: Empirical results from China. *Scientometrics*, 122(2), 1003-1026. [DOI:10.1007/s11192-019-03330-6]
- Tang, M., Li, C., Baskaran, A., Cheng, Y., & Chandran, V. (2019). Reshaping the business incubator model: The case of the value chain model of innovation works in china. *Science, Technology and Society*, 24(3), 401-422. [DOI:10.1177/0971721819873179]
- Teece, D. J. (1986). Profiting from technological innovation: Implications for integration, collaboration, licensing and public policy. *Research Policy*, 15(6), 285-305. [DOI:10.1016/0048-7333(86)90027-2]
- Marinova, S. (2015). Structural model of institutional environment influence on international entrepreneurship in emerging economies. In D. Volchek, S. Saarenketo, & A. Jantunen (Eds.), *Institutional impacts on firm internationalization* (pp. 190-216). Berlin: Springer. [DOI:10.1057/9781137446350_9]
- Mohammadpour, A. (1390). [Qualitative research method (anti-method) (Persian)]. Tehran: Jameeshenasan Publication. [Link]
- Walsh, K., Wallace, A., Pavis, M., Olszowy, N., Griffin, J., & Hawkins, N. (2021). Intellectual property rights and access in crisis. *IIC-International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 52(4), 379-416. [DOI:10.1007/s40319-021-01041-1]
- Woo, S., Jang, P., & Kim, Y. (2015). Effects of intellectual property rights and patented knowledge in innovation and industry value added: A multinational empirical analysis of different industries. *Technovation*, 43, 49-63. [DOI:10.1016/j.technovation.2015.03.003]
- Zarei, L. (2019). [Patent litigation in China, Germany and England (Persian)]. Retrieved from: [Link]